

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΕ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ (Καθηγ. Βασιλείου Μπαρμπάνη) 33
- ΟΙ «ΑΚΑΤΑΓΡΑΦΟΙ» ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (π. Ιωάννου Γ. Άλεξίου) .. 43
- ΒΙΒΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (Βασιλ. Κ. Σταθάκη) 46
- Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ (Β. Χαραλαμποπούλου) 51
- ΕΠΙΚΛΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη) 56
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέα Τύπου της Χ.Ε.Ε.) 58
- ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ 62

ΕΤΟΣ 55ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1992

ΑΡΙΘ. 528

ΔΡΧ. 80

Πρὸς τοὺς κ.κ. συνδρομητὰς τῶν «᾽Ακτίνων»

Καθὼς ἀρχίζει ἡ νέα χρονιά, ὑπενθυμίζουμε στοὺς φίλους, συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ 1992, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «᾽Ακτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιοδικοῦ σὲ τόσο ἀπαιτητικοὺς καιροὺς.

Ἡ ἔτησΙΑ συνδρομὴ διὰ τὸ 1992 εἶναι 800 δρχ.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1992

Ἑσωτερικοῦ: Δρχ. 800. Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 15.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (᾽Αγ. Σοφίας 41). Ἦμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 55ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1992

Ἄριθ. 528

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΕ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ

Αὐτὸ τὸ ἄρθρο ἀφιερώνεται στὴ μνήμη τοῦ αἰμίμηστου καθηγητῆ τῆς Ἀστρονομίας **Σταύρου Πλακίδη** μετὰ τὴ συμπλήρωση ἑνὸς χρόνου ἀπὸ τὴν ἐκδημίαν του. Ὁ εὐγενικὸς καὶ πρᾶος δάσκαλός μου, μετὰ τὸν μειλίχιον χαρακτήρα, τὴν ἀγάπην του γιὰ τοὺς φοιτητὰς, τὴν ἄριστην διδασκαλίαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα πανεπιστημιακοῦ δασκάλου. Ἡ ἀφοσίωσί του στὴ μελέτη τῶν οὐρανίων σωμάτων συνδυασμένη μετὰ τὴ βαθειὰ του ἐπιθυμίαν γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀστρονομικῆς ἔρευνας στὴ χώρα πού πρωτοάνθισεν ἅν ἐπιστήμην, ἀποτέλεσαν γιὰ μένα καθοριστικὰ κίνητρα γιὰ τὴν ἐπιλογὴν πού ἔκανα.

Ἐπῆρξεν ἄναγνωρισμένη διεθνῆ προβολὴ καὶ ἐκτίμησις. Τὸ ἀξιόλογον ἐπιστημονικὸν ἔργον, πού ἄφησεν, τὰ ἔργα πού μόχθησεν νὰ δημιουργήσῃ μετὰ κύριον τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῆς Πεντέλης καὶ ἡ συμβολὴ του στὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τῶν χιλιάδων ἐπιστημόνων ἀποτελοῦν φωτεινὸν παράδειγμα γιὰ τοὺς μαθητὰς του.

Στὴν Ἁγία Γραφή περιέχονται προφητεῖες ποὺ σχετίζονται μὲ τοὺς ἔσχατους καιροὺς καὶ προλέγουν ἀστρονομικά φαινόμενα ποὺ θὰ συμβοῦν στὸν ἥλιο, στὴ σελήνη, στὴ γῆ καὶ στοὺς ἀστέρες. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ μερικοὶ ἐρμηνευτὲς τὰ θεωροῦν ἀλληγορικά ποὺ δηλώνουν μεγάλες μεταβολὲς πάνω στὸν πλανήτη μας, δὲν σχετίζονται ὁμως μὲ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου.

Ὁ προφήτης Ἡσαΐας σ' ἓνα τοῦ ὄραμα λέγει: «**ἰδοὺ γὰρ ἡμέρα Κυρίου ἔρχεται ἀνιάτος θυμοῦ καὶ ὀργῆς, θεῖναι τὴν οἰκουμένην ἔρημον καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀπολέσαι ἐξ αὐτῆς. Οἱ γὰρ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ Ὁρίων καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ τὸ φῶς οὐ δώσουσι, καὶ σκοτισθήσεται τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φῶς αὐτῆς**» (Ἡσαΐας γ' 9–10). Παρόμοιο περιεχόμενο ἔχουν καὶ οἱ ἀντίστοιχες προφητικὲς περικοπὲς ποὺ ἀναφέρουν οἱ προφῆτες Ἰεζεκιήλ (λβ' 7, 8), Ἀμώς (η' 9) καὶ Ἰωήλ (β' 30, 31, γ' 15).

Ἐνα ἄλλο ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον προφητικὸ καὶ ἀποκαλυπτικὸ κείμενο εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἀλληγορικὲς εἰκόνες ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐμπλέκονται μὲ φαινόμενα ποὺ θὰ συμβοῦν σὲ διάφορα οὐράνια σώματα. Μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς ἕκτης σφραγίδας, ὅπως διαβάζουμε στὴν Ἀποκάλυψη, «**σεισμός μέγας ἐγένετο καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος τρίχινος καὶ ἡ σελήνη ὅλη ἐγένετο ὡς αἷμα καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν**» (Ἀποκ. στ' 12–13).

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν «ἀποσφράγιση» τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως

ποὺ εἶναι «**κατεσφραγισμένον σφραγίσιν ἑπτὰ**» συνάντησαν ἀνυπερβλήτες δυσκολίες καὶ γι' αὐτὸ περιορίσθηκαν σὲ γενικὲς παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸ εἶναι ὅτι μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν προφητειῶν τοῦ Δανιὴλ καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννη, εἶναι καὶ ὁ θεμελιωτὴς τῆς οὐράνιας μηχανικῆς Ἰσαὰκ Νεύτων. Καρπὸς τῆς μακρόχρονης ἔρευνάς του εἶναι ἓνας τόμος μὲ τίτλο «*Παρατηρήσεις στὶς προφητεῖες τοῦ Δανιὴλ καὶ στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη*» (Observations upon the Prophecies of Daniel and the Apocalypse of St. John) ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1733. «Ὁ Θεός, γράφει ὁ μεγάλος σοφός, δὲν ἔδωσε τὶς προφητεῖες γιὰ νὰ ἱκανοποιήσει τὴν περιέργεια τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐρμηνευτῶν τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐρμηνεύονται οἱ προφητεῖες μέσα ἀπὸ τὰ πράγματα ὅταν αὐτὰ ἐκπληρωθοῦν καὶ ἔτσι νὰ φανερώνηται στὸν κόσμο ἡ Πρόνοιά Του. Διότι, συμπεραίνει ὁ Νεύτων, τὸ γεγονός ὅτι προλέγονται διάφορα γεγονότα πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες εἶναι ἓνα πειστικὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ θεία Πρόνοια κυβερνᾷ τὸν κόσμο».

Σ' αὐτὸ τὸ ἄρθρο θὰ περιορισθοῦμε στὰ ἀστρονομικὰ φαινόμενα ποὺ ἀναφέρονται σὲ προφητικὰ κείμενα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ σχετίζονται μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς «*ἡμέρας τοῦ Κυρίου*». Τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν παραλλαγὲς τῶν λόγων ποὺ εἶπε ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν οἱ μαθητὲς Του τὸν ἐρώτησαν γιὰ τὰ σημεῖα ποὺ θὰ προαναγγέλουσαν τὴν καταστροφὴ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸν ἐρχομὸ τῆς ἐνδοξῆς Παρουσίας Του.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, στὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα ποὺ διαβάζεται

στη Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων τῆς Μ. Δευτέρας, λέγει τὰ ἐξῆς: «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται» (Ματθ. κδ' 29). Πανομοιότυπη εἶναι καὶ ἡ περικοπή πού εὐαγγελιστῆ Μάρκου (ιγ' 24–25). Τὸ κείμενο πού παραθέτει ὁ ἱερός Λουκάς (κα' 25) ἔχει κάποιες παραλλαγές καὶ μερικές προσθήκες, περιλαμβάνεται δὲ στὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Μεγάλου Ἀποδείπνου τῆς Καθαρῆς Δευτέρας.

Μιά ἄλλη προφητικὴ περιγραφή γιὰ τὴν «ἡμέρα τοῦ Κυρίου», ἐξίσου συγκλονιστικὴ, ἀναφέρει ὁ ἀπόστολος Πέτρος στὴ δευτέρη ἐπιστολή του. Στὸ Γ' κεφάλαιο, στίχο 10, γράφει: «Ἦξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ ἐν ἡ οὐρανοὶ ροιζήδον παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται».

Πρωτάκουσα τοὺς προφητικοὺς αὐτοὺς λόγους τῆ Μ. Δευτέρα τοῦ 1941, δηλαδή λίγες ἡμέρες πρὶν τὴ γερμανικὴ κατοχή. Μαθητῆς τότε τοῦ γυμνασίου ζοῦσα ἔντονα, ὅπως κι ὅλοι οἱ νέοι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, τὸ δράμα τῆς Πατρίδας μας. Ἔτσι τὸ εὐαγγέλιο ἐκείνο μὲ ἐντυπωσίασε ἀφάνταστα. Ἀπὸ τότε ἰδιαίτερα συγκινοῦμαι ὅταν διαβάζω αὐτὴν τὴν περικοπή. Ὅμως τὸ χωρίο ἐκείνο πού περιγράφει τὰ φαινόμενα πού θὰ συμβοῦν στὸν ἥλιο καὶ τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα, μοῦ προκαλοῦσε ἀπορίες καὶ ἐρωτηματικά. Γιατί νόμιζα τότε ὅτι ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἀστέρια θὰ ἀνατέλουν στοὺς αἰῶνες, ὅπως ἀνέτειλαν χθὲς καὶ σήμερα καὶ ὅτι εἶναι οἱ αἰώνιοι φάροι τοῦ Σύμπαντος, ἀμετάβλητοι κι ἀναλλοίωτοι. Πῶς λοιπὸν νὰ ἐρμηνεύσω

τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴ φοβερὴ εἰκόνα τῆς διαλύσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων; Μιᾶς εἰκόνας, πού μαζί μὲ τὸ δέος πού προκαλεῖ, δημιουργεῖ πολλές ἀπορίες καὶ ἐρωτήματα.

Τὰ φαινόμενα πού προλέγει ἡ προφητεία φαίνονται σὰν παραδοξολογία, γιατί μιὰ τέτοια εἰκόνα φαίνεται νὰ παραβιάζει τοὺς φυσικοὺς νόμους. Βέβαια ὁ πιστὸς δὲν ἀποκλείει τὸ θαῦμα! Μπορεῖ ἡ προφητεία νὰ φαίνεται ὅτι παραβιάζει τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἀλλὰ οἱ θαυματουργικὲς ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ δὲν ὀριοθετοῦνται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ καὶ τὴ φυσικὴ νομοτέλεια.

Δέκα χρόνια ἀργότερα παρακολουθοῦσα τὰ μαθήματα τῆς Ἀστρονομίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ὡς φοιτητῆς τῶν μαθηματικῶν. Ὁ μακαριστὸς καθηγητῆς Σταῦρος Πλακίδης μὲ τὴ βαθεῖα ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἀστρονομία καὶ γιὰ μᾶς, μᾶς ὡδηγοῦσε στὴ βαθύτερη γνώση τῶν ἀστρονομικῶν φαινομένων καὶ στὶς νεώτερες θεωρίες γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἀστέρων καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἡλίου. Ἦταν θεωρίες πού εἶχαν ἀρχίσει νὰ διαμορφώνονται μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἀτομικῆς καὶ πυρηνικῆς φυσικῆς καὶ τὴ θεωρία τῆς Σχετικότητας τοῦ Einstein. Στὴ δεκαετία τοῦ '30 διαπρεπεῖς φυσικοὶ καὶ ἀστρονόμοι εἶχαν ἀσχοληθεῖ μὲ τὸν τρόπο πού παράγεται ἡ ἐνέργεια στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ἀστέρων καὶ μὲ τὶς συνέπειες πού ἔχει στὴ μελλοντικὴ τους ἐξέλιξη. Ὁ πόλεμος ὁμως καὶ ἡ κατοχὴ δὲν ἄφησαν αὐτὲς τὶς θεωρίες νὰ γίνουν γνωστὲς στὸ εὐρύτερο κοινό. Μόνον ὅταν τὸν Αὐγούστο τοῦ 1945 τὰ δύο πυρηνικὰ μανιτάρια πού κάλυψαν τὶς πόλεις Χιροσίμα καὶ Ναγκασάκι καὶ τὶς ἐξαφάνισαν ἀπὸ τὸ χάρτη, μαζί μὲ τὸ

φόβο που σκόρπισαν για ένα μελλοντικό πυρηνικό όλοκαύτωμα, έδειξαν σ' όλο τον κόσμο την τρομερή δύναμη που αποδεσμεύεται όταν η μάζα μετατρέπεται σε ενέργεια. Συγχρόνως όμως επιβεβαίωσαν και τις θεωρίες για τις πυρηνικές διαδικασίες που γίνονται στο έσωτερικό του ήλιου και των αστερών με τις όποιες παράγονται τα τεράστια ποσά ενέργειας.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, που αναπτύχθηκαν στη δεκαετία του '50 και μετά, βοήθησαν στη μελέτη των διαφορών σταδίων της αστρικής εξέλιξης. Μελετήθηκαν όλα τα στάδια από τη στιγμή που γεννιέται ένα νέο άστέρι από τη μεσοαστρική ύλη, τις διαδοχικές φάσεις που περνάει για να οριμάσει, τα φαινόμενα που θα συμβούν στη ζωή του και το τέλος που θα έχει.

Τα φαινόμενα που προβλέπει ή αστρονομική έρευνα κατά την εξέλιξη του ήλιου έχουν ομοιότητες, όπως θα δούμε, με τις προφητικές περιγραφές. Βέβαια ο τρόπος και ο χρόνος που θα γίνει ή αστρική εξέλιξη δεν σχετίζεται με ό,τι προλέγουν τα προφητικά κείμενα. "Όμως η εξέλιξη των αστερών και του ήλιου με βάση τους φυσικούς νόμους έρχεται να επιβεβαιώσει ότι οι δραματικές αλλαγές που περιγράφονται στις προφητείες δεν είναι παραλογισμοί, αλλά είναι μέσα στις φυσικές διεργασίες. Αυτή η μαρτυρία που προέρχεται από τη «θύραθεν σοφία» δίνει απάντηση σε εκείνους που περιφρονούν την 'Αγία Γραφή για τους υποτιθέμενους μύθους της.

'Αλλά πριν ασχοληθούμε με την αστρική εξέλιξη του ήλιου ας δούμε σύντομα τα έρμηνευτικά σχόλια των πατέρων της 'Εκκλησίας που αναφέρονται

στις σχετικές προφητείες.

Τα έσχατολογικά προφητικά κείμενα

Δεν είμαι ειδικός για να κάνω μια αυστηρή θεολογική ανάλυση των προφητικών περικοπών. Θα αναφερθώ σύντομα στα πιο βασικά σημεία έχοντας σαν οδηγό, κυρίως, την 76η όμιλία του 'Αγίου 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου και τα σχετικά ύπομνήματα του καθηγητή Π. Τρεμπέλα.

'Η μία από τις δύο έσχατολογικές προφητείες, στις όποιες θα επικεντρώσουμε την προσοχή μας, αναφέρεται από το Ματθαίο στο ΚΔ' κεφάλαιο και επαναλαμβάνεται, σχεδόν πανομοιότυπα, από το Μάρκο: «**Ευθέως δέ μετά την θλίψιν των ημερών εκείνων ο ήλιος σκοτισθήσεται και ή σελήνη ου δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, και οί αστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, και αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται**». Είναι το 29ο χωρίο, που με άλλα 31 χωρία αποτελούν την απάντηση του 'Ιησοῦ σε ἐρώτηση των μαθητῶν Του με την οποία θέλουν να μάθουν πότε θα καταστραφούν τα 'Ιεροσόλυμα και ὁ ναός τους και ποια σημεία θα προηγηθούν τῆς δευτέρας παρουσίας. 'Ο 'Ιησοῦς δὲν ἀπαντᾷ ἀπευθείας στὴν ἐρώτηση τῶν μαθητῶν. Στους πρώτους 15 στίχους μιλάει για τοὺς ψευδοπροφήτες που θὰ ἔλθουν, τοὺς πολέμους που θὰ γίνουν και τὰ δεινὰ που θὰ προηγηθῶν «τῆς ἡμέρας τοῦ Κυρίου». «**Οὔτε γὰρ περὶ 'Ιεροσολύμων εὐθέως οὔτε περὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας εἶρηκεν, ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν ἐπὶ θύραις ἀπαντησομένων κακῶν**» παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος.

'Η προφητεία τοῦ 'Ιησοῦ για τὴν καταστροφή τῶν 'Ιεροσολύμων περιέχεται στοὺς ἐπόμενους ἑπτὰ στίχους,

σύμφωνα με τὴ γνώμη τῶν περισσοτέρων ἐρμηνευτῶν. Ὅσα φοβερὰ προλέγει ἡ προφητεία ἐπαληθεύθησαν κατὰ τὴν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τὸν Τίτο τὸ 70 μ.Χ. Τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἀνέσκαψαν τὴν πόλη, ἔκαψαν τὸ ναὸ τῆς καὶ λεηλάτησαν τὰ πάντα. Ἡ πεῖνα ποὺ ἀκολούθησε ἦταν τρομερή. Ἦταν τόσο μέγανος ὁ λιμός, γράφει ὁ ἱστορικὸς Ἰώσηπος, ὥστε οἱ μητέρες νὰ τρώγουν τὰ παιδιὰ τους. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος συμπεραίνει: «Ὅτε γὰρ ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάση, οὔτε ἐν τῷ χρόνῳ παντί, τῷ γενομένῳ, τῷ τε ἐσομένῳ δυνήσεται τις εἰπεῖν τοιαῦτα κακὰ γεγενημένα».

Στοὺς στίχους 23 – 28 ποὺ ἀκολουθοῦν ὁ Ἰησοῦς περιγράφει τὰ σημεῖα ποὺ φανερῶνουν πότε θὰ πλησιάζει ἡ ἔνδοξη παρουσία Του. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος στὴν ὁμιλία του, ἀναφερόμενος σ' αὐτὴν τὴν περικοπὴ τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ λέγει: «Πληρώσας τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν διαβαίνει παρουσίαν, καὶ λέγει αὐτῆς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις χρησιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις πᾶσι».

Καὶ ἐρχόμαστε στὸ στίχο 29 ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει. «Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων». Ἡ θλίψη γιὰ τὴν ὁποία μιλάει ἐδῶ ὁ Ἰησοῦς σχετίζεται, σύμφωνα με τὸ Χρυσόστομο, με τὴν παρουσία τοῦ ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν ποὺ θὰ κάνουν σημεῖα καὶ τέρατα καὶ θὰ προσπαθήσουν νὰ ἐξαπατήσουν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς, ὅπως λένε οἱ στίχοι 23 – 28. Ἡ ἀναταραχὴ ὅμως ποὺ θὰ δημιουργήσουν στὴν οἰκουμένη δὲν θὰ διαρκέσει πολὺ, ἀλλὰ «εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται». Ο ἱε-

ρὸς Χρυσόστομος ἐξηγεῖ: «Ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται οὐκ ἀφανιζόμενος, ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ». Ὁ ἥλιος δὲν θὰ χαθεῖ ἀλλὰ θὰ σκοτισθεῖ καθὼς ἡ λάμψη του θὰ καλυφθεῖ ἀπὸ τὸ θεϊκὸ φῶς. Καὶ συνεχίζει: «Καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ» γιατί δὲν θὰ χρειάζονται ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχει πιά νύκτα «καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται» καθὼς θὰ βλέπουν τὴ μεγάλη μεταβολὴ στὸ Σύμπαν, σύμφωνα με τὰ σχόλια τοῦ Χρυσόστομου.

Ἄξιζει νὰ προσέξουμε τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἅγιος Πατέρας σχολιάζει τὴ φράση «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται». Θεωρεῖ τὸν σκοτισμὸ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου σὰν ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπέρλαμπρου φωτὸς τῆς θεϊκῆς παρουσίας, παρὰ σὰν συνέπεια κάποιας μεγάλης φυσικῆς μεταβολῆς στὸ ἄστρο τῆς ἡμέρας.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μιλάει γιὰ σημεῖα ποὺ θὰ συμβοῦν στὸν ἥλιο, τὴ σελήνη, τὰ ἀστέρια καὶ στὴ γῆ. Στὸ ΚΑ' κεφάλαιο, στίχος 25 λέγει: «Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἔθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἠχοῦσης θαλάσσης καὶ σάλου». Ἄν καὶ δὲν κατονομάζονται τὰ σημεῖα, φαίνεται ὅτι θὰ συνδέονται μετὰ μεγάλες φυσικὲς μεταβολές, ἀφοῦ σύμφωνα με τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἡ κτίσις θὰ ἀλλάξει μορφή. «Ἐπειδὴν γὰρ τοῦτο παρέλθει τὸ σχῆμα συμπαρελεύσονται αὐτῷ καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες» σημειώνει ὁ Εὐσέβιος, ἐπίσκοπος Καισάρειας.

Τὴν ἄλλη ἐσχατολογικὴ προφητεία τὴ βρίσκουμε στὴ δευτέρα καθολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Πέτρου στὸ Γ' κεφάλαιο. Στὸ στίχο 10 διαβάζουμε: «Ἦξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ ἐν

ἢ οὐρανοὶ ροιζήδον παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται». Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου θὰ ἔλθει ὅπως ὁ κλέπτῃς, χωρὶς νὰ τὴν περιμένουμε. Τότε, οἱ οὐρανοὶ μὲ βοή καὶ πάταγο θὰ ἐξαφανισθοῦν καὶ τὰ ὑλικά στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται τὰ οὐράνια σώματα θὰ καοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν καὶ ἡ γῆ καὶ ὅ,τι ὑπάρχει πάνω σ' αὐτὴ θὰ κατακαεῖ.

Ἡ διάλυση τῶν οὐρανίων σωμάτων, σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν προφητεία, θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς καύσεως τῶν ὑλικῶν στοιχείων πού τὰ ἀποτελοῦν. Πῶς ὅμως θὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ καύση; Καὶ μὲ ποῖο τρόπο ἡ διάλυση τοῦ ἡλίου θὰ προκαλέσει τὴν καταστροφή τῆς γῆς; Εἶναι αὐτὴ ἡ εἰκόνα ἀντίθετη μὲ τὴ σύγχρονη ἀστρονομικὴ ἔρευνα πού σχετίζεται μὲ τὴν ἀστρική ἐξέλιξη;

Ἄστρική ἐξέλιξη

Ἔλα τὰ ἀστέρια πού βλέπουμε, ἐκτός ἀπὸ τοὺς λιγιστοὺς πλανῆτες, εἶναι ἥλιοι, σώματα δηλαδὴ αὐτόφωτα πού ἀκτινοβολοῦν τεράστια ποσὰ ἐνέργειας. Ὁ ἥλιος δὲν εἶναι οὔτε τὸ λαμπρότερο οὔτε τὸ ἀμυδρότερο ἀστὲρι. Εἶναι ἓνα τυπικὸ ἀστὲρι πού μοιάζει μὲ τὰ πῖο πολλὰ στίς διαστάσεις, στὴ μάζα καὶ στὴ λαμπρότητα. Βρίσκεται ὅμως πολὺ κοντὰ μας σὲ σχέση μὲ τὰ ἄλλα ἀστέρια. Ἄν παραστήσουμε τὸν ἡλιακὸ δίσκο μὲ ἓνα εἰκοσάριο τότε ἡ γῆ θὰ εἶναι μιὰ πολὺ μικρὴ τελεία πού θὰ κάνει ἓνα κύκλο γύρω ἀπὸ τὸ εἰκοσάριο σὲ ἀπόσταση 2,5 μέτρων, ἐνῶ τὸ κοντινότερο ἀστὲρι θὰ βρίσκεται σὲ ἀπόσταση 500 χιλιομέτρων. Ἐπομένως τὰ ἀστέρια βρίσκονται πολὺ μακριὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ ὁ γαλαξίας μας

φαίνεται «ἄδειος» ἀπὸ ἀστέρια, ἂν καὶ ἡ συνολικὴ μάζα του ἀντιστοιχεῖ σὲ 200 δισεκατομμύρια ἥλιους.

Ὁ ἥλιος εἶναι μιὰ τεράστια σφαιρική μάζα ἀερίου πού ἔχει ἀκτίνα 700.000 χλμ. καὶ ἀποτελεῖται κατὰ τὰ 3/4 ἀπὸ ὕδρογόνο. Ἡ θερμοκρασία στὴν ἐπιφάνειά του εἶναι 6000°, ἐνῶ στὸ κέντρο φθάνει τὰ 15 ἑκατομμύρια. Ἡ ἐνέργεια πού ἀκτινοβολεῖ εἶναι τεράστια. Γιὰ νὰ δώσουμε ἓνα παράδειγμα, ἡ συνολικὴ ἡλιακὴ ἀκτινοβολία σ' ἓνα δευτερόλεπτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἐνέργεια πού θὰ ἀπελευθερώνονταν ἂν κάθε κάτοικος τοῦ πλανῆτη μας εἶχε μιὰ ἀτομικὴ βόμβα, ὅμοια μὲ ἐκείνη πού κατέστρεψε τὴ Χιροσίμα, καὶ ἔσκαγαν ὄλες μαζὶ! Εὐτυχῶς, μόνο τὸ μισὸ δισεκατομμυριοστὸ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐνέργεια φθάνει στὴ γῆ. Ἄλλὰ καὶ πάλι ἡ ζωὴ στὴ γῆ θὰ ἦταν ἀδύνατη, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ προστατευτικὸς μανδύας τοῦ ὄζοντος πού μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ τὴ θανατηφόρο ὑπεριώδη ἀκτινοβολία.

Πηγὴ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας εἶναι ὁ τεράστιος πυρηνικὸς ἀντιδραστήρας πού εἶναι ὁ πυρήνας τοῦ ἡλίου. Ἐκεῖ, στὴ θερμοκρασία τῶν 15 ἑκατομμυρίων βαθμῶν, τέσσερα ἄτομα ὕδρογόνου συντήκονται καὶ μετασχηματίζονται στὸ στοιχεῖο ἥλιο. Κάθε δευτερόλεπτο 600 ἑκατομμύρια τόννοι ὕδρογόνου μετασχηματίζονται σὲ ἥλιο. Σ' αὐτὴν ὅμως τὴ μετατροπὴ 4 ἑκατομμύρια τόννοι ὕδρογόνου μετατρέπονται σὲ ἐνέργεια, πού σύμφωνα μὲ τὴν ἐξίσωση τοῦ Einstein, ἀντιστοιχεῖ σὲ τεράστια ποσὰ.

Ἡ θερμοπυρηνικὴ σύντηξη τοῦ ὕδρογόνου ἀποτελεῖ τὴν πῖο σταθερὴ καὶ μακροχρόνια περίοδο τῆς ζωῆς κάθε ἀστέρα. Ἀπὸ τὶς θεωρητικὲς μελέτες προκύπτει ὅτι ἡ σημερινὴ κατάσταση

ισορροπίας θα διαρκέσει μέχρις ότου καεί τó 10% τής ήλιακής μάζας. Άλλά γιά νά γίνει αυτό χρειάζονται συνολικά 10 δισεκατομμύρια χρόνια. Άπό τότε πού δημιουργήθηκε ó ήλιος έχουν περάσει 5 δισεκατομμύρια χρόνια. Έπομένως, γιά άλλα τόσα χρόνια, τουλάχιστον, ó ήλιος θα συνεχίσει νά ακτινοβολεί όπως σήμερα.

Πώς όμως ó ήλιος έφθασε σ' αυτήν τήν κατάσταση; Άπό παρατηρήσεις, πού άρχισαν στη δεκαετία τού '40, προκύπτει ότι οί περιοχές όπου γεννιούνται τά νέα άστέρια, ακόμα και σήμερα, είναι τά άστρικά νεφελώματα. Τά νεφελώματα είναι μεγάλες συγκεντρώσεις μεσοαστρικού άερίου κυρίως ύδρογόνου και σκόνης σέ αναλογία 100/1 και είναι είτε φωτεινά είτε σκοτεινά. Η πυκνότητα τού άερίου στα νεφελώματα είναι χίλιες φορές μεγαλύτερη άπό τήν πυκνότητα τής γύρω περιοχής. Έντούτοις, ή πυκνότητά τους είναι άσήμαντη· μόλις φθάνει τó ένα δισεκατομμυριοστό τού δισεκατομμυριοστού τής πυκνότητας τού άέρα στην επιφάνεια τής γής! Έπειδή όμως ή έκταση κάθε νεφελώματος είναι μεγάλη – μπορεί νά είναι ένατο φορές πύ μεγάλη άπό τήν έκταση πού έχει τó ήλιακό μας σύστημα – ή μάζα πού συγκεντρώνεται στα νεφελώματα ξεπερνάει τις 100 ήλιακές μάζες.

Στά νεφελώματα παρατηρούνται μικρές σκοτεινές περιοχές πού λέγονται σφαιρίδια. Έχουν πυκνότητα 1000 φορές μεγαλύτερη άπό τή μέση πυκνότητα τού νεφελώματος και αποτελούν τά άστρικά έμβρυα. Γύρω άπ' αυτά, λόγω τού ισχυρότερου πεδίου βαρύτητας, συγκεντρώνεται διαρκώς περισσότερη ύλη έτσι ώστε οί περιοχές αυτές αυξάνουν

σέ μέγεθος και μάζα και σιγά – σιγά διαχωρίζονται άπό τó υπόλοιπο νεφέλωμα. Όταν τó συγκεντρωμένο ύλικό γίνει μερικές φορές μεγαλύτερο άπό μιά ήλιακή μάζα σχηματίζεται μιά διακεκριμένη συκέντρωση και ένας πρωτοαστέρας κάνει τήν εμφάνισή του.

Η βαρυτική έλξη πού άσκει ή ύλη τού πρωτοαστέρα προκαλεί μιά συστολή πού γίνεται άρχικά με γοργό ρυθμό και έχει σαν άποτέλεσμα νά αυξάνει ή θερμοκρασία στο κέντρο του. Η αύξηση τής θερμοκρασίας προκαλεί αύξηση τής πίεσης και έτσι μειώνεται ó ρυθμός τής βαρυτικής κατάρρευσης. Όταν ή θερμοκρασία στο κέντρο πλησιάσει τούς δέκα εκατομμύρια βαθμούς άρχίζει ή σύντηξη τών πυρήνων τού ύδρογόνου, άπό τήν όποία παράγονται τεράστια ποσά ενέργειας. Έτσι αυξάνεται ή πίεση πρòς τά έξω ή βαρυτική κατάρρευση σταματά και ó άστέρας σταθεροποιείται. Τώρα άρχίζει ή περίοδος ώριμότητας τού άστέρα.

Γιά νά φθάσει ένας πρωτοαστέρας σ' αυτή τή φάση χρειάζεται ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα πού εξαρτάται άπό τή μάζα του. Ο ήλιος έφθασε στην περίοδο ώριμότητας σέ δυό εκατομμύρια χρόνια, δηλαδή, ένα άσημαντο χρονικό διάστημα σέ σχέση με τά δέκα δισεκατομμύρια χρόνια πού διαρκεί ή περίοδος ώριμότητάς του.

Τό ύλικό άπό τήν θερμοπυρηνική σύντηξη τού ύδρογόνου, δηλαδή τó στοιχείο ήλιο, σχηματίζει ένα πυρήνα στο κέντρο πού διαρκώς μεγαλώνει, ενώ ή «καύση» τού ύδρογόνου προχωρεί σταδιακά στα παραπάνω στρώματα. Όταν θα έχει «καεί» τó 10% τού ύδρογόνου ó πυρήνας τής στάχτης άπό ήλιο θα έχει άκτίνα περίπου τó μισό τής ά-

κτίνας του άστέρα. Τώρα στον πυρήνα δεν γίνεται καμμιά θερμοπυρηνική αντίδραση, γιατί ή σύντηξη των πυρήνων ήλίου άπαιτεί πολύ ύψηλές θερμοκρασίες, περίπου 100 έκατομμυρίων βαθμών. Έτσι ό πυρήνας συστέλλεται κάτω από τó βάρος του ύλικού που συγκεντρώνεται με άποτέλεσμα ή θερμοκρασία του νά αύξάνει. Με την αύξηση τής θερμοκρασίας ή πυρηνική «καύση» του ύδρογόνου στά ύπερκείμενα στρώματα γίνεται με πολύ ταχύτερο ρυθμό και ή παραγόμενη ενέργεια είναι χιλιάδες φορές μεγαλύτερη από πρίν. Η άλματώδης μεταβολή του ρυθμού παραγωγής ενέργειας προκαλεί διαστολή στά έξωτερικά στρώματα του άστέρα, καθώς αύξάνεται ή πίεση προς τά έξω. Ό άστέρας αύξάνει σε διαστάσεις ενώ ή έπιφανειακή θερμοκρασία έλαττώνεται.

Όταν ή θερμοκρασία στον κεντρικόν πυρήνα φθάσει τούς 100 έκατομμύρια βαθμούς, αρχίζει ή πυρηνική σύντηξη του στοιχείου ήλίου από την όποία σαν τελικό προϊόν παράγεται ό άνθρακας. Η παραγωγή ενέργειας γίνεται τώρα με μεγαλύτερο ρυθμό και ή πίεση που αναπτύσσεται αύξάνει θεαματικά τις διαστάσεις του άστέρα. Η άκτίνα του μπορεί νά γίνει 40 μέχρι 400 φορές μεγαλύτερη. Έπειδή ή νέα έπιφάνεια του άστέρα γίνεται χιλιάδες φορές μεγαλύτερη, ή έπιφανειακή θερμοκρασία πέφτει στους 3000 βαθμούς και τó χρώμα από κίτρινο ή λευκό γίνεται κοκκινωπό. Έτσι στη θέση του κιτρινωπού ήλίου θά έμφανισθεί ένας έρυθρός γίγαντας.

Όλα σχεδόν τά άστέρια θά περάσουν από τή φάση του έρυθρου γίγαντα. Όμως ή φάση αυτή διαρκεί λίγο χρόνο, μερικές δεκάδες έκατομμύρια

χρόνια, και γι' αυτό οί έρυθροί γίγαντες άποτελοϋν ένα μικρό ποσοστό ανάμεσα στα άστέρια του γαλαξία. Από τις τεράστιες έπιφάνειές τους άκτινοβολοϋν τεράστια ποσά ενέργειας και ή λαμπρότητά τους μπορεί νά γίνει δέκα χιλιάδες φορές ή και μεγαλύτερη από τή λαμπρότητα του ήλίου. Δύο από τούς γνωστούς έρυθρούς γίγαντες είναι ό Άντάρης στον άστερισμό του Σκορπιού και ό Betelgeuse στον άστερισμό του Ωρίωνα. Η άκτίνα του Άντάρη είναι 640 φορές μεγαλύτερη από τήν άκτίνα του ήλίου και του Beltegeuse 400 φορές.

Τά έπόμενα στάδια τής άστρικής εξέλιξης εξαρτώνται από τή μάζα που έμεινε στον άστέρα. Αν είναι μικρή, μικρότερη από 1,4 ήλιακές μάζες, ή πίεση του νέφους των ήλεκτρονίων, που έχει δημιουργηθεί στην κεντρική περιοχή του άστέρα, άντισταθμίζει τή βαρύτητα των ύπερκείμενων στρωμάτων και δεν παρατηρείται νέα κατάρρευση, όταν θά σταματήσει ή πυρηνική σύντηξη του ήλίου. Ό άστέρας όμως εξακολουθεί νά άκτινοβολεί ενέργεια που δεν αναπληρώνεται· έτσι ψύχεται διαρκώς μέχρις ότου, εξαντλώντας τά άποθέματα που έχει, γίνει ένας σκοτεινός νάνος. Έχει περάσει τότε τó κατώφλι του άστρικού νεκροταφείου!

Αν όμως ή μάζα του άστέρα είναι μεγάλη, τρεις και περισσότερες φορές τήν ήλιακή μάζα, τότε μιá ισχυρή ή μιá γιγαντιαία καταστροφική εκρηξη θά συμβεί και ένας καινοφανής ή ένας ύπερκαινοφανής άστέρας θά κάνει τήν έμφάνισή του. Η λαμπρότητα του ύπερκαινοφανούς θά γίνει τότε 100 έκατομμύρια φορές μεγαλύτερη από τή λαμπρότητα του ήλίου και σε μιá μόνο έβδομάδα ή ενέργεια που θά άπελευθε-

ρωθει θα ισοδυναμει με την ενεργεια που ακτινοβολει ο ηλιος σε δεκα εκατομμυρια χρονια. Τα σταδια της αστρικης εξελιξης και οι αλλες καταστασεις με τις οποιες τα αστερια με τις μεγαλες μαζες τερματιζουν τη ζωη τους δεν θα μας απσχολησουν.

Ας δοουμε τι θα συμβει και ποιες θα ειναι οι συνεπειες για το ηλιακο συστημα οταν ο ηλιος, μετα απο πεντε δισεκατομμυρια χρονια, θα περνει τη φαση του ερυθρου γιγαντα. Ο ηλιος θα διογκωθει και η ακτινα του θα γινει καπου 200 φορες μεγαλυτερη απο τη σημερινη. Η αποσταση στην οποια περιφερεται η γη γυρω απο τον ηλιο ειναι 214 ηλιακες ακτινες. Επομενως, οταν η επιφανεια του ηλιου αρχισει να διαστελλεται θα φθασει πρωτα στον πλανητη Ερμη και θα τον προσαρτησει στη μαζα του. Την ιδια τυχη θα εχει αργοτερα και η Αφροδιτη. Δεν ειναι βεβαιο αν οι διαστασεις του γιγαντα ηλιου θα ξεπερασουν την τροχια που διαγραφει η γη γυρω απο τον ηλιο. Ειναι ομως βεβαιο οτι η επιφανεια του γιγαντα ηλιου θα πλησιασει πολυ την επιφανεια της γης. Τα αποτελεσματα απ' αυτην την προσεγγιση θα ειναι καταστρεπτικα για τον πλανητη μας. Απο τα αρχικα σταδια της διαστολης του ηλιακου δισκου καθε μορφη ζωης πανω στη γη θα καει, οι ωκεανοι θα εξαερωθουν και η ατμοσφαιρα της θα διαφυγει στο διαστημα. Τιποτα δεν θα θυμιζει τότε τον ομορφο πλανητη μας!

Εκτος απο τους πλανητες Ερμη και Αφροδιτη, που θα τους καταβροχθισει ο γιγαντας ηλιος και αρκετοι αστεροειδεις θα εχουν την ιδια τυχη. Οι αστεροειδεις ειναι σωματα με μικρες διαστασεις που περιφέρονται, οπως και

οι πλανητες, γυρω απο τον ηλιο. Οι τροχιες τω περισσοτερων αστεροειδων βρισκονται αναμεσα στις τροχιες που διαγραφουν οι πλανητες Αρης και Διας και δεν διατρεχουν αμεσο κινδυνο απο τον γιγαντα ηλιο. Οι τροχιες ομως μερικων αστεροειδων πλησιαζουν στον ηλιο κοντοτερα απ' ο,τι ειναι η τροχια της γης. Επομενως, θα συγκρουσθουν με τον γιγαντα ηλιο και θα ενσωματωθουν σ' αυτον. Παρομοια θα ειναι και η τυχη των περισσοτερων κομητων.

Ομοιότητες και Διαφορες

Η αστρονομικη εικονα της καταστροφης της γης εχει μερικες ομοιότητες με οσα προλεγει η προφητεια «**στοιχεια δε καυσουμενα λυθησονται και γη και τα εν αυτη εργα κατακαησεται**». Επισης και οι αστεροειδεις και οι κομητες που θα συγκρουσθουν με τον γιγαντα ηλιο μοιαζουν με τα αστερια της προφητειας που θα πεσουν απο τον ουρανο.

Οι ομοιότητες αυτες αναφέρονται σε δυο διαφορετικα μελλοντικα γεγονοτα: δηλαδη στα σημεια που θα προηγηθουν της ημερας της κρισεως και στο φυσικο τελος που θα εχει ο ηλιος. Ειναι φανερο οτι τα αστρονομικα γεγονοτα της κρισεως δεν συνδεονται και δεν εξαρτωνται απο τις φυσικες διαδικασιες που οδηγουν στο φυσικο θανατο του ηλιου, ουτε η εκπληρωση τους θα γινει με τον τροπο και στο χρονο που προβλεπει η αστρονομικη ερευνα. Ομως η εικονα του ηλιου που «**καει**» το υδρογονο του και στη συνεχεια διογκωνεται και κατακαει τη γη επιβεβαιωνει οτι οι καταστροφες που περιγραφονται στις εσατολογικες προφητειες δεν ειναι παραμυθια για αφελεις.

Τα δεδομενα της αστρονομικης ε-

ρευνας δὲν ἀποδεικνύουν προφανῶς τὴν ἀλήθεια τῶν φυσικῶν φαινομένων ποὺ προλέγει μιὰ ἐσχατολογικὴ προφητεία, οὔτε τὰ φαινόμενα αὐτὰ ὀφείλουν κατ' ἀνάγκη νὰ συμβαδίζουν μὲ τὸ φυσικὸ κοσμοεἶδωλο. Οἱ φυσικὲς θεωρίες γιὰ τὸ Σύμπαν ἐξελίσσονται καθὼς νέα στοιχεῖα ἀνακαλύπτονται, ἐνῶ τὸ περιεχόμενο τῆς πίστεως παραμένει ἀναλλοίωτο. Αὐτὸ ὅμως ποὺ εἶναι τόσο προφανὲς σήμερα δὲν ἦταν τόσο κατανοητὸ στὸ παρελθόν. Ἡ χριστιανικὴ διανόηση, κυρίως στὴ Δύση, γιὰ νὰ προσδώσει κῦρος στὴ διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς υἰοθέτησε τὸ φυσικὸ κοσμοεἶδωλο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ποὺ στηρίζοταν στὴν αὐθεντία τοῦ Ἀριστοτέλη. Ἡ γῆ ἦταν κέντρο τοῦ Σύμπαντος ἐνῶ ὁ ἥλιος καὶ οἱ πλανῆτες γύριζαν γύρω ἀπ' αὐτήν. Ὅταν, λοιπόν, ὁ Κοπέρνικος στὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα δημοσίευσε τὸ ἔργο του γιὰ τὴν κίνηση τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἔβαλε τὸν ἥλιο στὸ κέντρο τῆς περιστροφῆς, ξαναζωντάνεψε δηλαδὴ τὴ θεωρία τοῦ Ἀρίσταρχου τοῦ Σάμιου ποὺ διατυπώθηκε πρὶν 20 αἰῶνες, προκάλεσε ἓνα σοβαρὸ σόκ, γιὰ τὴ θεωρήθηκε ὅτι ἡ θεωρία του ἦταν ἀντίθετη μὲ τὴν κοσμολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης!

Ποιὸ ὅμως χωρὶο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γράφτηκε μὲ τέτοιο σκοπὸ; Δὲν ἔχει μοναδικὸ κίνητρο τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ποὺ ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου; Ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης στὸ ἔργο του «Γιὰ μιὰ πορεία μὲ ἐπίγνωση» (σελ. 105) γράφει: «Ἡ Ἀγία Γραφή δὲν εἶναι βιβλίο ἀστρονομικό, οὔτε γεωλογικό, οὔτε ἐγχειρίδιο τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀλλὰ πολλοὶ αἰῶνες ἐχρειάσθηκε νὰ περάσουν καὶ πολλὰ ἀνεξίτηλα στίγματα νὰ ἀμαυρώσουν τὴν ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ὅτου νὰ καταλάβουμε τὴν ἀπλούστατη αὐτὴν ἀλήθεια καὶ δεχθοῦμε τὴν εἰκόνα, ποὺ μᾶς δίδει ἐκάστοτε ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὸ φυσικὸ σύμπαν, ἔστω καὶ ἂν τὴν εἰκόνα αὐτὴ δὲν τὴν βρίσκουμε μέσα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη».

Ὁ μακαριστὸς δάσκαλός μου **Σταῦρος Πλακίδης** τόνιζε πολὺ συχνὰ ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ θρησκευτικὴ πίστη εἶναι δύο πραγματικότητες ποὺ ἀνήκουν σὲ διαφορετικοὺς χώρους καὶ τὸ μόνο κοινὸ χαρακτηριστικὸ τους εἶναι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας. Στὸ ἔργο ποὺ μᾶς ἄφησε παρατηρεῖ: «Τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα, δηλαδὴ ἡ πίστη στὸ Θεό, καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς φύσεως, εἶναι δύο πραγματικότητες ποὺ δὲν συγκρούονται μεταξύ τους. Γιατί ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι δύο δρόμοι μὲ διαφορετικὴ ἀφετηρία ἀλλὰ μὲ κοινὸ τέρμα, τὴν Ἀλήθεια· εἶναι δύο βιβλία ποὺ διηγοῦνται στὴ δική του τὸ καθένα γλῶσσα τὸ ἴδιο θέμα, τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ».

Τὸ φωτεινὸ του παράδειγμα θὰ ἐμπνέει τοὺς μαθητὲς του καὶ ὅσους τὸν γνῶρισαν καὶ συνεργάσθηκαν μαζί του. Ἡ μνήμη του θὰ εἶναι αἰωνία.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΑΡΜΠΑΝΗΣ
Καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας
εἰς τὸ Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον
Θεσσαλονίκης

ΟΙ «ΑΚΑΤΑΓΡΑΦΟΙ» ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ (ΑΦΑΝΕΙΣ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΟΙ)

Α'

Μελετώντας τὸ ἔπος τοῦ Ἑλληνισμοῦ στοὺς αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας, προβάλλουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα, οἱ ἀθάνατες σκιές τῶν ἐθνικῶν καὶ πνευματικῶν «Ἠγητόρων».

Ἔρχονται στὴ μνήμη μας, οἱ μεγάλες τοῦ Γένους Μορφές, ποὺ ἀγωνίσθηκαν νὰ κρατήσουν ἄσβεστη τὴ φλόγα τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀγάπη στὴν Πατρίδα, τετρακόσια τόσα χρόνια, καὶ προετοίμασαν τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἔθνους.

Μορφές γενναῖες, μάρτυρες καὶ ἥρωες, δάσκαλοι τοῦ Γένους, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, μᾶς κυκλώνουν. Ἀπὸ τὸν Γεώργιο Γεννάδιο Σχολάριο, τὸν πρῶτο Πατριάρχη τῆς Τουρκοκρατίας, ὡς τὸν Ἐθνομάρτυρα Γρηγόριο τὸν Ε'. Ἀπὸ τὸν Εὐγένιο Βούλγαρι καὶ τὸν Νικηφόρο Θεοτόκη καὶ τὸν Ἡλία Μηνιάτη, ὡς τὸν Κοσμά τὸν Αἰτωλό.

Κι ἄλλοι, πολλοὶ ἄλλοι, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στεριάς καὶ πελάγου, ποὺ ἡ Ἱστορία καταγράφει τὰ ὀνόματά τους, περιγράφει τὴ δράση τους, ἀναφέρει πολλῶν τὸ μαρτυρικό τους τέλος.

Τὸ Νεοελληνικὸ Πάνθεο τῶν Ἡρώων καὶ τῶν Μαρτύρων, τῶν Δασκάλων καὶ τῶν Ἀγωνιστῶν, εἶναι γεμάτο. Δὲν λείπει κανεὶς ἀπὸ τοὺς γνωστούς, ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους προγόνους μας, ποὺ ἔστησαν καὶ ἔδρασαν τὰ χρό-

νια τῆς Τουρκοκρατίας. Ὅλοι οἱ «ἐπιφανεῖς» παρόντες στὸ προσκλητήριο τοῦ Γένους μας. Ὅλοι ὅσοι πρόσφεραν αἷμα καὶ ἰδρώτα, κόπους καὶ ἀγῶνες γιὰ νὰ ζήσει τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς τοῦτο τὸ Γένος καὶ ν' ἀναστηθεῖ ἀπὸ τὴν «τέφρα» του...

Ὅμως τὸ Πάνθεο εἶναι πραγματικά «πλήρες»; Δὲν λείπει, στ' ἀλήθεια, κανεὶς; Ἡ μεγάλη του ἐπίσημη αἴθουσα, ὅπου ἀχτινοβολοῦν οἱ περίλαμπρες Μορφές τῶν ἐπωνύμων Κληρικῶν καὶ Δασκάλων τοῦ Γένους καὶ Ἐθναποστόλων ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸ μέγεθος τῆς θυσίας, τὴν ἔνταση τῆς ἀνδραγαθίας, τὴν ἔκταση τοῦ ὀλοκαυτώματος; Ἀσφαλῶς ὄχι.

Κάτω ἀπὸ τὴν ὀλόφωτη, τὴν πανηγυρική τοῦ Πανθέου μας αἴθουσα, ὑπάρχουν οἱ ἱερὲς κρύπτες, ὅπου πλανῶνται οἱ σεμνὲς σκιές τῶν ἀφανῶν ἠρώων, τῶν ἀνώνυμων μαρτύρων. Πλανᾶται τὸ μεγάλο πλῆθος τῆς σκλαβιάς, ποὺ συγκροτοῦν οἱ «ἀκατάγραφοι» τῆς Ἱστορίας.

Ὅταν ἀτενίζουμε ἐκθαμβοὶ τὸν οὐράνιο θόλο τῆς νεώτερης Ἱστορίας μας, ὅσο καὶ ἂν μᾶς μαγεύουν τὰ ἀποκρυσταλλωμένα ἄστρα τῶν ἐπωνύμων Ἡρώων μας, ἄλλο τόσο πρέπει νὰ μᾶς συγκινεῖ τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ διάχυτου Γαλαξία τῶν ἀγνωστων δασκάλων, τῶν πολλῶν δωρητῶν καὶ ἀνώ-

νυμων νεομαρτύρων, τῶν ἀφανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ Γένους μας. Εἶναι τὰ ἀδιόρατα, ἀξεχώριστα, ἀμνημόνευτα ἀστέρια, πού συναποτελοῦν τὸ πλήθος λαοῦ καὶ ἀφανῶν Ἑλλήνων κατὰ κορφα στὸ ἐθνικὸ στερέωμα.

Γράφει ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Γ. Ἀθανασιάδης Νόβας:

«Ὁσην ἀλήθεια κι ἂν περικλείνει ἡ κρίση ὅτι ἡ Ἱστορία τῶν Ἐθνῶν εἶναι ἡ ἱστορία τῶν μεγάλων τους Ἄνδρῶν, μεγαλύτερη καὶ ἀπόλυτη ἀλήθεια εἶναι τούτη: Ὅτι ἂν τὰ ἔθνη, ἂν οἱ λαοί, ἂν τὰ πλήθη δὲν προσφέρουν αὐτοσυνειδήτα καὶ αὐθόρμητα τὸ ἀπαιτούμενο στερεὸ συμπαγὲς ἠθικὸ ἔδαφος, οἱ μεγάλοι τους Ἄντρες δὲν μποροῦν νὰ οἰκοδομήσουν καὶ νὰ ἐξωραΐσουν τὴν Ἱστορία!... Ἄλλωστε, μήπως ἀπὸ τὸ ἀνώνυμο πλῆθος τοῦ λαοῦ δὲ ἐκπηγάζουν, σὰν ἀνώτερες ἐκφράσεις του, σὰν συμπυκνωμένες συνισταμένες του, οἱ ἐπώνυμοι, οἱ ἔξοχοι, οἱ μεγαλοῦργοί του Ἄντρες; Δὲν εἶναι οἱ προνομιούχοι Ἐκεῖνοι σπλάχνο τῶν σπλάχνων τοῦ Λαοῦ, νεῦρο τῶν νεύρων του, καρδιὰ τῆς καρδιάς του, τῆς ψυχῆς του ψυχῆ;

» Ἄν τοῦτο ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ Ἐθνη, ἰσχύει περισσότερο γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀκόμα περισσότερο γιὰ τὴ σκλαβωμένη Πατρίδα, πού τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη ἐποχὴ, ὕψωσεν ἡρωικὰ τὸ σπαθὶ τῆς Ἐθνικῆς Πίστεως... Ποῦ εἶχε κρυμμένο τὸ σπαθὶ τῆς; Κάτω ἀπὸ τὸ Θυσιαστήριον τῆς Ἁγιά-Σοφιάς, ναί!, ἀλλὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀμίαντο Εἰκονοστάσι τῆς κάθε ταπεινῆς καλύβας! Ἔμεινε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ... Ἡ Πατρίδα ἀδυνατεῖ νὰ συντάξει τὸ μητρῶο τῶν

Ἀφανῶν Ἡρώων, γιατί τὰ στοιχεῖα τους δὲν εἶναι καταχωρημένα στὸ Ληξιαρχεῖο τῆς Ἱστορίας. Αὐτοὶ ὁμως ἔδωσαν τὸ πᾶν στὴ μεγάλη ὑπόθεση τοῦ Γένους, καὶ δὲν ἔδωσαν ἓνα μόνο: δὲν ἔδωσαν τὸ ὄνομα τους! Δὲν ἔδωσαν τὴν ὑστεροφημίαν τους!»

★ ★ ★

Μεγάλη, βαρυσήμαντη ἦταν ἡ συμβολὴ τῶν ἐπωνύμων, γνωστῶν Πατριαρχῶν, Ἐπισκόπων, ἱερέων, μοναχῶν στὴν πορεία τοῦ Γένους στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς. Κάθε ἀμερόληπτος τῆς ἱστορίας μας μελετητῆς τὸ ὑπογραμμίζει, καὶ δεκάδες, ἑκατοντάδες τὰ βιβλία καὶ οἱ μονογραφίες, πού ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς φλογεροὺς αὐτοὺς πρωταγωνιστὲς καί, συχνά, καὶ μάρτυρες τῆς πίστεως...

Ὡστόσο, ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀφανεῖς, ἀνώνυμοι λευῖτες. Δὲν γνωρίζουμε τὰ ὀνόματά τους, ἀγνοοῦμε τὴ ζωὴ τους καὶ τὴ δράση τους, ἡ συμβολὴ τους ὁμως ὑπῆρξε μεγάλη στὴ διατήρηση τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς φλόγας σ' ἐκείνους τοὺς αἰῶνες!

Οἱ ἀνώνυμοι αὐτοὶ κληρικοὶ ἦταν τελετουργοὶ τῶν θείων μυστηρίων στὶς ἀπόμακρες ἐκκλησιές. Ἦταν καὶ οἱ παρηγορητὲς τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖνοι πού τόνωναν τὸν «σκλάβο» μὲ τὸν ἀπλό τους λόγο καὶ τὸν βοηθοῦσαν στὶς ποικίλες τοῦ ἀνάγκης.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειώσουμε καὶ τοὺς «ἀκατάγραφους» μοναχοὺς στὰ διάφορα Μοναστήρια – τὰ καταφύγια αὐτὰ τοῦ Γένους. Ἦταν οἱ ἀνώνυμοι καὶ ἀφανεῖς «στρατιῶτες τῆς Ἐκκλησίας», πού ἔδιναν τό «παρών» μὲ αὐταπάρνηση σὲ δύσκολες ὥρες.

Φρόντιζαν, περιποιόντουσαν, ὄσους κατατρεγμένους κατέφευγαν στὶς Μονές τους. Δάσκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ γινόντουσαν. Τροφοδότες τῶν σκλάβων ἦταν. Πρακτικοὶ γιατροὶ μὲ βοτάνια καὶ «ἀγιοτικά» καὶ θερμὴ ἀγάπη, παράστεκαν τοὺς πληγωμένους.

Ἄκόμα θὰ πρέπει νὰ ἀναφέρουμε τὰ πλήθη τῶν Νεομαρτύρων. Ἔχει καταγράψει πολλοὺς ἡ Ἱστορία καὶ πολλῶν τῆ μνήμη γιορτάζει ἡ Ἐκκλησία μας καὶ τιμᾶει ὁ λαός μας. Μὰ δὲν τοὺς ἔχει περιλάβει ὄλους στοὺς καταλόγους τῆς ἡ ἐλληνικῆς Ἱστορίας. Νέφος Νεομαρτύρων σελαγίζει στὸν πνευματικὸ ὀρίζοντα, ἄγνωστοι σὲ μᾶς γνωστοὶ στὸ Θεό. Συχνὰ συναντᾶμε: «δεκάδες μοναχοὶ ἐσφάγησαν στὴν ἐπίθεση τῶν Τούρκων», καὶ ἄλλοτε στὸ τάδε χωριό, στὴ δείνα κωμόπολη, στὴ Βασιλεύουσα ἢ σὲ ἄλλες πόλεις οἱ Γενίτσαροι «κατέσφαξαν» ἢ «αἰχμαλώτισαν», δεκάδες ἢ καὶ ἑκατοντάδες Ἑλλήνων. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, παιδιά καὶ γέροντες, σέρνονταν στὴν αἰχμαλωσία καὶ ἐσφάζονταν ἀπὸ τοὺς ἄγριους, αἰμοσταγεῖς τυράννους.

Στὶς ἱερὲς κρύπτες τοῦ Γένους μας, πλανῶνται ἀθόρυβα, ἀπαραπόνετα, πλανῶνται οἱ σεμνὲς σκιὲς τῶν ἀφανῶν, ἀνώνυμων Μαρτύρων τῆς σκλαβιάς. Πλανᾶται τὸ μέγα πλῆθος τῆς στρατιάς, ποὺ συγκροτοῦν οἱ «ἐκατόμβες» τῶν νέων μαρτύρων... Κι

ὅμως κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ξέρει, πόσο σημαντικὰ εἶχε βοηθήσει ὁ χαμός τους τὴν ὑπόθεση τῆς συντηρήσεως τῆς ἐθνικῆς μας συνειδήσεως!...

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἄς διαβάσουμε λίγους στίχους τοῦ Ἄχιλλεα Παράσχου ἀπὸ τὸ ποιήμα του «εἰς τὰς Σκιάς τῶν Ἀγνώστων Ἡρώων». Εἶναι τόσο χαρακτηριστικοί:

«Γνωρίζουν ὅτι ἄγνωστοι θὰ πέσωσι· γνωρίζουν

*ὅτι τῆς λήθης ἡ ψυχρὰ τοὺς ἀναμένει κλίνη,
καὶ ὅμως εἰς τὸν θάνατον ἀτάραχοι βαδίζουν...*

ἽΩ ἦρωες ἀγνώριστοι, πεσόντες εἰς τὰ σκότη!

*Ἐὰν ἡ μνήμη λησμονεῖ τὴν ἐξοχον θυσίαν,
ἐκεῖ ἐπάνω τοῦ Θεοῦ τὸ βλέμμα δὲν ὑπνώττει*

βλέπει τὰ ἔργα, καὶ ποτέ, ποτέ τὴν ἱστορίαν...

ἽΩ ἦρωες ἀγνώριστοι, πεσόντες εἰς τὰ σκότη,

ἄν εἴσθε κάτω ἔσχατοι, ἐπάνω εἴστε πρῶτοι!»

(Συνεχίζεται)

π. ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἄλεξ. Ι. Γκιάλα

Εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα

Ὁ Ἀλέξανδρος Ι. Γκιάλας εἶναι στὸ εὐρύτερο κοινὸ γνωστὸς ὡς ποιητής. Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν ποίηση ὁ Ἄλεξ. Ι. Γκιάλας ὑπῆρξε ἕνα πολὺπλευρο ταλέντο, ποὺ δὲν ἄφησε κανένα εἶδος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖο νὰ μὴ καλλιεργήσει. Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ του ταλέντο καὶ τὴν ἐν γένει φιλολογικὴ του ἐπίδοση, οἱ βασικὲς του σπουδὲς ἦταν ἡ θεολογικὴ ἐπιστήμη καὶ συνεπῶς ἡ ἐπίσημη ιδιότητά του ἦταν θεολόγος.

Καρπὸς αὐτῆς τῆς σύνθετης κατάρτισεώς του εἶναι ἕνα ἄγνωστο καὶ ἀνέκδοτο κείμενό του μὲ τὸν τίτλο «Βιβλικὴ Λογοτεχνία», τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν λογοτεχνικὴ ἀξιολόγηση τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Τὸ κείμενο αὐτὸ πολυγραφημένο, βρίσκεται σὲ λιγοστὰ ἀντίτυπα στὰ χέρια τῆς εὐλογημένης ἐκείνης γενιᾶς, ποὺ ὑπῆρξαν σπουδαστὲς στὴ Σχολὴ Γενικῶν Σπουδῶν, ἡ ὁποία λειτουργοῦσε στὴν δεκαετία τοῦ 1940, στὸ κτίριο τοῦ συλλόγου ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» καὶ στὴν ὁποία ἐδίδαξε, μεταξὺ τῶν ἄλλων τότε ἐκλεκτῶν στελεχῶν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἔργου, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Γκιάλας.

Θεωροῦμε σκόπιμο τὸ ἄγνωστο αὐτὸ κείμενο, νὰ ἔλθει στὴν δημοσιότητα σὲ μία συντετημημένη μορφή.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ὁ Ἄλ. Ι. Γκιάλας ἐπισημαίνει τὴν παράλειψη στὰ ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας τῆς Λογοτεχνίας – καὶ ἰδιαίτερα στὸν τόπο μας – τῆς ἀναφορᾶς τῶν στὴν Βίβλο, τὴν ὁποία ἀποδίδει σὲ ἄγνοια καὶ προκατάληψη.

Τὴν Βίβλο πέραν ἀπὸ τὴν κοσμοϊστορικὴ τῆς ἀξία ὡς πηγὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἀποκαλύψεως τὴν χαρακτηρίζει ἐφάμιλλη ἀρτιότητα τῆς μορφῆς τοῦ κειμένου. Γιατί ὅπως σημειώνει ὁ Ἄλ. Ι. Γκιάλας «γράφτηκε ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ παράλληλα πρὸς τὴν θεία ἔμπνευση διέθεταν καὶ σπάνια λογοτεχνικὴ δύναμη, χάρις στὴν ὁποία ἐπέτυχαν νὰ περιβάλουν τὶς ὑπέρτατες ἀλήθειες ποὺ τοὺς ἀπεκαλύφθησαν μὲ τὴν ἀλουργίδα τῆς ποιήσεως καὶ νὰ δώσουν στὴν ἔκφρασή τους τὴν πνοὴ τῆς ἀνώτερης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας».

Ὁ συνδυασμὸς τῆς ἀξίας τῶν ὑψηλῶν μηνυμάτων ποὺ περιέχονται στὴν Ἁγία Γραφή μὲ τὴν χάρις τῆς διατυπώσεως τῶν «εἶχε ἀνυπολόγιστο ἐπίδραση, τὴν ὁποία ἄσκησε σὰν ἰδέα καὶ σὰν μορφή στὴν παγκόσμια λογοτεχνία».

Τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἄλλα μὲν ἀνήκουν στὴν ἱστοριογραφία, ποὺ εἶναι ἕνα εἶδος τοῦ πεζοῦ λόγου, ἄλλα εἶναι ἔμμετρα καὶ ἄλλα ἀνήκουν σὲ μίαν ἰδιότυπη καὶ πρωτότυπη σύνθεση ποιήσεως καὶ πεζογραφίας. Καὶ ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ συμπεραίνει ὁ Ἄλ. Ι. Γκιάλας «ἡ Βίβλος συγκαταλέγεται αὐτοδικαίως μεταξὺ τῶν λογοτεχνικῶν μνημείων».

Στὴ συνέχεια, ἀφοῦ ἀντικρούσει μὲ βασικὰ ἐπιχειρήματα αἰτιάσεις τῆς ὀρθολογιστικῆς κριτικῆς σχετικὰ μὲ τὴν γνησιότητα τῶν κειμένων τῆς Βίβλου καὶ τὴν ἱστορικότητα τῶν ἀφηγήσεων, ποὺ

περιέχονται σὲ αὐτήν, ἀναφέρεται διεξοδικότερα στὴν ποίηση, πὺ ἀπαντᾶται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τῆς ὁποίας τὰ παλαιότερα ποιήματα περιέχονται στὰ ἀρχαιότερα βιβλία τῆς καὶ ἀνάγονται σὲ ἐποχὴ πρὸ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν.

Ἀναφέρεται ἐιδικότερα σὲ ὀρισμένα ἄσματα πὺ συναντᾶμε στὴν Πεντάτευχο καὶ συγκεκριμένα στὴν Ὠδὴ τοῦ Μωϋσέως, «τὴν ὁποία ὁ μέγας Προφήτης καὶ νομοθέτης καὶ συγγραφέας συνέθεσε εὐθὺς μετὰ τὴν διάβαση τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τὴν ὁποία ἔψαλε στὴ συνέχεια ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν μὲ προεξάρχουσα τὴν ἀδελφὴ του Μαριάμ, ἡ ὁποία κρατοῦσε τύμπανο. Ἡ Ὠδὴ αὐτὴ ἔχει τὴν σφραγίδα τῆς ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως καὶ μίαν ἀξιοσημειώτη δύναμη ἐκφράσεως».

»Ἐπίσης τὴν αὐτὴ δύναμη ἐμπνεύσεως καὶ ἐκφράσεως παρουσιάζει καὶ τὸ περίφημο «κύκνειο ἄσμα» τοῦ Μωϋσῆ, ἡ ὡδὴ τῶν τελευταίων στιγμῶν τῆς ζωῆς του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἓνα πρωτότυπο εἶδος διαθήκης του πρὸς τὸν λαόν του. (Δευτερονόμιο 32, 1 – 42).

Παλαιότατος ἐπίσης καρπὸς τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως εἶναι καὶ ἡ Ὠδὴ τῆς Δεββώρας πὺ περιέχεται στὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν.

Ἀλλὰ ἡ περίοδος τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας καὶ τῆς μεγάλης ἀκμῆς στὴν ἑβραϊκὴ ποίηση εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς καθιερώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας στὴν διακυβέρνηση τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Ἡ περίοδος αὐτὴ πὺ καθιερώνεται μὲ τὴν ἱστορικὴ δράση τοῦ προφητᾶνακτα καὶ ποιητῆ Δαυῖδ (10ος αἰὼν) ἐκτείνεται μέχρι καὶ τὸν 7ο π.Χ. αἰὼνα.

«Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς κατὰ τοὺς ὁποίους συμπίπτει καὶ γενικότερα ἡ μεγαλύτερη λογοτεχνικὴ ἀκμὴ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἡ ἄνθησις τῆς προφητείας φθάνει συγχρόνως καὶ στίς ὑψηλότερες κατακτήσεις του καὶ ὁ ἑβραϊκὸς λυρικός λόγος.

»Ποιητὲς ὅπως ὁ Δαυῖδ, ὁ Σολομών, ὁ Αἰμάν, ὁ Ἀσάφ, ὁ συγγραφέας

τοῦ Ἰώβ, παίρνουν δικαιοματικὰ τὴν θέσιν μετὰ τῶν πλέον ὑψηπετῶν ποιητῶν τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας»

Στὴν ἄνθησις τῆς ποιήσεως καὶ στὴν ἐν γένει καλλιέργεια τῶν γραμμάτων συνετέλεσε σημαντικὰ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ στὸν θρόνον τοῦ Ἰσραὴλ ἀνέβηκαν ἄνδρες θερμουργοὶ καὶ μορφωμένοι. Ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸν Δαυῖδ καὶ τὸν διάδοχόν του Σολομώντα, πὺ ἦσαν καὶ οἱ ἴδιοι μεγάλοι ποιητὲς, ἄλλοι βασιλεῖς βοήθησαν μὲ κάθε δυνατό τρόπο τοὺς γράφοντες καὶ συνετέλεσαν στὴν ἐξέλιξή τους.

Ἀξίζει ἰδιαίτερης μνείας ἡ περίπτωσις τοῦ Ἐζεκία πὺ ἐβασίλευε τὸ δευτερο ἡμισυ τοῦ 8ου π.Χ. αἰῶνα καὶ ὀνομάστηκε ὁ Πεισίστρατος τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ ὁποῖος εἶχε συγκεντρώσει στὴν αὐτὴν τοῦ πληθὸς διανοουμένων τῆς ἐποχῆς του, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸν μεγάλο προφήτη καὶ συγγραφέα Ἡσαΐα. Ὁ Ἐζεκίας ἐφρόντισε γιὰ τὴν συλλογὴ καὶ ἐκδοσὴ τῶν Παροιμιῶν τοῦ Σολομώντα καὶ τὴν ἐν γένει ὀργάνωσις τῆς λατρείας. Στὴν περίοδο αὐτὴ καλλιεργεῖται καὶ ἡ ἱστοριογραφία καὶ γράφονται τὰ προφητικὰ ἔργα τοῦ Ἀμώς, Ὡσηὲ καὶ Ἰωὴλ, καθὼς καὶ τοῦ Ἰερεμίου τοῦ ὁποῖου «οἱ Ὀρθῆνοι ἀποτελοῦν ὑπέροχον μνημεῖον λυρικῆς ποιήσεως».

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δημιουργήθηκαν κατὰ καιροὺς ποιητικὲς σχολές, παρόμοιες μὲ ἐκεῖνες πὺ συναντοῦμε στίς λογοτεχνίες ἄλλων λαῶν, πὺ συνετέλεσαν στὴν συγγραφή καὶ νέων ἔργων καὶ μάλιστα ἡ λογοτεχνικὴ αὐτὴ παράδοσις ἐμφάνισε θαυμαστὴ διάρκεια καὶ ἀντοχὴ στὰ δύσκολα χρόνια τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας καὶ στίς μεταγενέστερες περιπέτειες τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ.

Ἡ ἑβραϊκὴ ποίηση πὺ περιεσώθηκε μέχρι σήμερα μὲσω τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ποίηση μὲ καθαρὰ θρησκευτικὴ ἐμπνευσις.

Ὅσα γνωστὰ λογοτεχνήματα ἑβραϊκῶν πηγῶν ἔχουν περισωθεῖ καὶ τὰ ὁποία δὲν ἔχουν θρησκευτικὴ ἐμπνευ-

ση, ύστερον ἀπὸ αἰσθητικὴ ἄποψη καὶ φυσικὰ δὲν εἶναι ἄξια λόγου, πράγμα πού μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ὅταν μιᾶμε γιὰ ἑβραϊκὴ ποιήση ἐννοῦμε τὴν Βιβλική.

Εἶδη τῆς ἑβραϊκῆς ποιήσεως

Ἡ ποιητικὴ δημιουργία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διακρίνεται σὲ λυρική καὶ σὲ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως πού ὀνομάζεται διδακτικὸ ἢ γνωμικόν. Τὸ σημαντικώτερο καὶ ἐκλεκτότερο μέρος τῆς βιβλικῆς ποιήσεως εἶναι ἡ λυρική ποίηση. Ἀπὸ αὐτὴ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα εἶναι: ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων, οἱ Θρήνοι τοῦ Ἱερεμῆ καὶ τὸ ἀνυπέβλητο ὄλων, τὸ Ψαλτήρι, «*ἡ μεγαλύτερη κατάκτηση τοῦ θρησκευτικοῦ λυρισμοῦ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες*».

Τὰ πλέον ἀξιόλογα προϊόντα τῆς διδακτικῆς ἢ γνωμικῆς ποιήσεως εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ (στὸ ὑπόλοιπο μὴ λυρικό μέρος του), ὁ Ἐκκλησιαστής, ἡ Σοφία Σειράχ καὶ τὸ πιὸ σημαντικό ἀπὸ τὴν κατηγορία αὐτὴ οἱ Παροιμίαι τοῦ Σολομώντα. Δραματικὴ ποίηση δὲν συναντοῦμε στὴν Βιβλικὴ ποιητικὴ δημιουργία ἂν καὶ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι τὰ βιβλία τοῦ Ἰώβ καὶ τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων ἔχουν δραματικὸ χαρακτήρα – τὸ δεύτερο μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ συγγενεῦει μὲ τὸ μελόδραμα. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ ὅτι σὲ μεταγενέστερους αἰῶνες στὴν χριστιανικὴ ἐποχὴ ἀφηγήσεις ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀποτελέσαν τὸν πυρῆνα γιὰ τὴν δημιουργία πολλῶν ἀριστουργημάτων στὸν ποιητικὸ δραματικὸ λόγο, ὅπως στὰ «*Μυστήρια τοῦ Μεσαίωνα*», καὶ στὰ ἔργα τοῦ Ρακίνα «*Ἐσθήρ*» καὶ «*Ἀθάλια*» καὶ τοῦ Γκαϊτε τὸ δεύτερο μέρος τοῦ «*Φάουστ*».

Στὴ συνέχεια ἀφοῦ κάνει λόγο γιὰ τὴν τεχνικὴ καὶ τὴν στιχουργικὴ τῆς βιβλικῆς ποιήσεως ὁ Ἄλ. Γκιάλας ἀναφέρεται διεξοδικώτερα στὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει σὰν τὴν σπουδαιότερη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Πρόκειται γιὰ ἑκατὸν πενήντα θρησκευτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα καταλήγουν σὲ δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὁποία καλεῖται νὰ ἀναπέμψει ὄχι ἀπλῶς κάθε ἄτομο χωριστὰ ἀλλὰ ὀλόκληρο τὸ ἰσραηλιτικὸ ἔθνος σὲ ἐνδειξὴ εὐγνωμοσύνης γιὰ τὶς δωρεές πού ἔλαβε.

Ἀπὸ ἄποψη περιεχομένου συναντᾶ κανεὶς ψαλμούς, πού ἀναφέρονται σὲ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ καὶ γι' αὐτὸ διακρίνει κανεὶς ἓνα ἐπικὸ στοιχεῖο, ἄλλοι πάλι εἶναι διδακτικοί, ἀλλὰ κατὰ βάση οἱ ψαλμοὶ εἶναι προσευχές. «*Εἶναι ποιήματα ἀπευθυνόμενα στὸν Θεόν. Εἶναι κραυγὴ ψυχῶν πού διψοῦν τὸν Θεόν, ὕμνος, αἶνος καὶ δοξολογία πρὸς τὴν σοφία καὶ τὴν παντοδυναμία Του καὶ ἔκφραση αἰσθημάτων εὐγνωμοσύνης πρὸς Αὐτὸν ἀλλὰ καὶ πόνου καρδιάς πού δοκιμάζεται μέσα σὲ ποικίλες θλίψεις τῆς ζωῆς, φωνὴ δυνατὴ πρὸς ἐπίκληση τοῦ θεοῦ ἐλέους καὶ τῆς παρὰ Κυρίου συναντηλήψεως*».

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς οἱ Ψαλμοὶ ἀποτελοῦν τὴν σπανιότερη ποιητικὴ συλλογὴ στὴν ἰουδαϊκὴ γραμματολογία καὶ συνεκίνησαν γιὰ αἰῶνες τὸν ἰουδαϊκὸ λαό, ἀπηχώντας τοὺς ἔθνικοὺς πόθους, ἀποτελώντας συνάμα καὶ τὸ ἐπίσημο λατρευτικὸ τοῦ βιβλίου. Γιατί τὸ πρόσωπο τοῦ Δαυὶδ ἀποτελεῖ τὸν ἔθνικὸ ἡγέτη σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐνδοξότερες περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τὸν μεγαλόπνοο ψάλτη τοῦ θεικοῦ μεγαλείου.

Οἱ Ψαλμοὶ ἐξάλλου ἀποτελοῦν βασικὸ στοιχεῖο καὶ στὴν λατρεία τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, εἴτε διὰ στόματος τοῦ Κυρίου, εἴτε ἀπὸ τὴν γραφίδα τῶν Ἀποστόλων γίνεται εὐρύτατη χρῆση ρητῶν καὶ ἀποσπασμάτων τῶν ψαλμῶν. Ἡ Ἐκκλησία τῶν μαρτύρων ἐνισχύεται καὶ τρέφεται πνευματικὰ ἀπὸ τὰ ἐξαισία αὐτὰ ἄσματα, ἐνῶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μελετοῦν καὶ ὑπομνηματίζουν στίχο πρὸς στίχο τοὺς ψαλμούς, οἱ ὁποῖοι ἐπιδρῶν τόσο ἀπὸ ποιητικὴ ὅσο καὶ ἀπὸ φραστικὴ ἄποψη

στην βυζαντινή ύμνογραφία. Ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον πα τῆς ἱστορίας τὰ ἐστῆριζαν σὲ κρίσιμες ὥρες οἱ ψαλμοί, ἐνῶ μεγάλοι ποιητὲς ὅπως ὁ Μίλτων, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Γκαίτε, ὁ Σίλλερ καὶ ἄλλοι τοὺς ἐμελετοῦσαν προκειμένου νὰ ἀντλήσουν ἐμπνευση ἀπὸ αὐτοὺς, ἐνῶ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες ὅπως ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος καὶ νεώτεροι ποιητὲς, ὅπως ὁ Λαμαρτίνος, τοὺς συγκρίνουν μὲ τὶς ποιητικὲς δημιουργίες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τοὺς θεωροῦν ἰσάξιους ἢ καὶ ἀνώτερους ἀπὸ αὐτές.

Ἐνάλογο λογοτεχνικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Εἰδικώτερα τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ συνδυάζει τὴν φιλοσοφικὴ βαθύτητα μὲ μιὰ δραματικὴ πλοκή, ὅπου ὁ διάλογος ἐκεῖνος τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν Ἰώβ, στὰ πρῶτα κεφάλαια καὶ ἐκεῖνος τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν Ἰώβ πρὸς τὸ τέλος, εἶναι μοναδικὰ στὴν παγκόσμια λογοτεχνία. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ περίφημος «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε χρωστᾷ πάρα πολλὰ στὰ πρῶτα κεφάλαια ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ «Ἰώβ».

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἔργα τῶν προφητῶν ὅπως τοῦ Ἡσαΐα καὶ τοῦ Ἱερεμίας χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἰδιαίτερη λογοτεχνικὴ χάρι.

Στὸν Ἡσαΐα ἡ ρητορεία συναρπάζει μὲ τὸν ἀπλοῖκό καὶ πηγαῖο αὐθορημητισμὸ τῆς, πού σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν λυρικό τόνο δίνει στὸν ἀναγνώστη τὸ αἶσθημα τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ τοῦ ὑψηλοῦ.

«Περισσότερο λυρικός καὶ αἰσθηματικός ὁ Ἱερεμίας μᾶς ἄφησε στὸ προφητικὸ τοῦ βιβλίου καὶ στοὺς θρήνους τοῦ λυρικά ποιήματα μεγάλης ἀξίας. Ὁ θρήνος τοῦ γὰρ τὴν καταστροφὴ τῆς πατρίδας του εἶναι μοναδικὸς στὴν ἀρχαία λογοτεχνία καὶ ἴσως καὶ στὴν μεταγενέστερη».

Ἐφάμιλλο σὲ λυρισμὸ εἶναι καὶ τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων», ποίημα μὲ συμβολικὸ χαρακτήρα, πού μπορεῖ νὰ πει κανεὶς ὅτι συναντᾷ στοιχεῖα δραματικῆς

ποιήσεως ἢ μᾶλλον μελοδράματος.

Ἄλλὰ καὶ οἱ «Παροιμίαι» εἶναι ἔργο «γνωμικῆς ἢ διδακτικῆς ποιήσεως» μὲ συγκρατημένο βέβαια τὸ λυρικό στοιχεῖο, προϊόν θεοῦ φωτισμοῦ καὶ πείρας αἰῶνων.

Ἐπίσης καὶ τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν ὑστεροῦν σὲ λογοτεχνικὴ χάρι. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, σὲ πολὺ μεταγενέστερους αἰῶνες, ἔχουν πηγὴ ἐμπνεύσεως τοὺς τὶς βιβλικὲς διηγήσεις, ὅπως ἡ «Ἐσθήρ» τοῦ Racine, «ὁ ἀπωλεσθεὶς παράδεισος» τοῦ Milton, «Les aventures de Sophie» τοῦ Claudel καὶ ἄλλα.

Καὶνὴ Διαθήκη

Στὰ Εὐαγγέλια, πού περιέχουν τὴν ζωὴ, τὴν δράση καὶ τὴν προφορικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, εἶναι διάχυτη ἡ χάρι καὶ ἡ ὁμορφία τοῦ θεοῦ Προσώπου καὶ τοῦ λόγου Του.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι τὸ ἀφηγηματικὸ ὕλικό καὶ ἡ ὑψηλὴ ποιότητα καὶ πρωτοτυπία τῆς διδασκαλίας Του προσδίδουν καὶ τὴν ἀνάλογη λογοτεχνικὴ ἀξία στὰ κείμενα τῶν Εὐαγγελίων. Ἡ ἀπλότητα, ἡ θεῖα ἁρμονία καὶ ἡ γλυκύτητα, χαρακτηριστικὰ τοῦ θεοῦ Προσώπου τοῦ Ἰησοῦ, ἀποτελοῦν καὶ συστατικὰ τῶν συγγραφῶν τῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν.

Ἡ ἀπλότητα αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία γίνεται κατανοητὸς ἀπὸ ψαράδες, παιδᾶκια καὶ γυναῖκες τῶν χωριῶν συνδυάζεται μὲ τὴν βαθύτητα τῶν νοημάτων τῆς θείας Σοφίας, πού φέρει σὲ συνεχῆ σύγχυση τοὺς δοκιμησόφους νομικοὺς καὶ φαρισαίους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνονται «οἱ πυρακτωμέναι φράσεις τῆς ρητορείας τῶν οὐαί».

Τὴν ὥραία εἰκόνα πού συναντοῦμε στὰ Εὐαγγέλια, συμπληρώνει ἡ ὁμορφία τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀπλότητα τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μὲ τὸν ὁποῖο συναναστρέφεται ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἱστορικὸ χῶρο καὶ τὸ χρονικὸ περίγραμμα τῶν ἀφηγήσεων αὐτῶν.

Αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ στοιχεῖα τῶν περιγραφῶν αὐτῶν ἀναγνωρίζονται ἀπὸ ὅλους τοὺς μελετητὲς τῆς Βίβλου καὶ ἀκόμη ἀπὸ τοὺς σημαιοφόρους τῆς ἀρνήσεως, ὅπως ὁ Renan καὶ ὁ Strauss.

Ἐπιλεκτικὰ ἀπὸ τὸν διασωθέντα στὰ Εὐαγγέλια πλοῦτο τῆς προφορικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου μπορεῖ νὰ ἀναφέρει κανεὶς τὰ ἀποφθέγματα καὶ τὶς Παραβολὰς Του.

Τὰ ἀποφθέγματα εἶναι ἀπὸ τὰ πλεον ἐπιτυχημένα ποὺ ἐλέχθησαν ποτέ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἔχουν ἐνσωματωθεῖ σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου καὶ γίνεται εὐρύτατη χρῆση αὐτῶν, χωρὶς πολλές φορές οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς χρηστές νὰ γνωρίζουν ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρῶτος διετύπωσε τὶς φράσεις αὐτές.

Ἐξάλλου τὸ συνδυασμὸ τῆς ἀπλῆς ἀφηγήσεως μὲ τὴν βαθύτητα καὶ τὴν βαρύτητα τοῦ νοήματος, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτή, συναντᾶ κανεὶς στὶς Παραβολὰς τοῦ Ἰησοῦ. "Ὁλη ἡ φύση, ὁ κόσμος, οἱ ἄνθρωποι μὲ τὶς ἀδυναμίες τους, οἱ ἄγγελοι, ὁ οὐρανός, τὸ σύμπαν, κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀποτελοῦν τὰ στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα συνθέτει ὁ Κύριος τὶς Παραβολὰς, ἡ ωραιότητα τῶν ὁποίων ἔχει τὴν κλασικὴν ἀξία νὰ ἐπιτυγχάνει ἰσχυρὸ ἀποτέλεσμα μὲ μιὰ ἀπλῆ ἱστορία.

Ἐπίσης ἡ ἐπισήμανση ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τῆς σημασίας τῆς παιδικῆς ἀθωότητος ἦταν ἓνα πρωτόγνωρο στοιχεῖο ποὺ συνετέλεσε στὴν ἀνανέωση τῆς ζωῆς καὶ τῆς ποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἴδιο μοτίβο μὲ τὶς ἀφηγήσεις τῶν Εὐαγγελίων, μὲ τὴν ἀπλῆ ἐξιστόρηση

τῆς ζωῆς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας συναντᾶμε στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὅπου ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μὲ τὴν αὐτὴ ποιητικὴ πνοὴ καὶ τὸν ἴδιο λεπτὸ λυρισμὸ περιγράφει τὴν ἀγνότητα τῶν ψυχῶν, τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς, τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης, τὸν ἀκαταμάχητο ζῆλο γιὰ τὴν δόξα τοῦ Χριστοῦ, τὶς λύπες καὶ τὶς χαρὲς, τοὺς διωγμοὺς καὶ τοὺς θριάμβους τῶν πρώτων μαθητῶν.

Διαφορετικὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Παύλου, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ἡ ὀρμὴ καὶ ἡ συναρπαστικὴ καὶ συγκλονιστικὴ πολλές φορές διαλεκτικὴ ἰκανότητα μὲ τὴν ὁποία εἰσχωρεῖ ὡς τὰ βάθη τῶν μυστηρίων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀποτυπώσει τὴν πλοῦσια πνευματικὴ ἐμπειρία Του μὲ μιὰ ἔξαρση, τὴν ὁποία δὲν συναντᾶ κανεὶς πουθενά ἄλλοῦ στὴν παγκόσμια γραμματεία.

Καὶ ἡ Ἐποικάλυψη τοῦ Ἰωάννου, τὸ προφητικὸ αὐτὸ βιβλίον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀποτελεῖ ἓναν ὑπέροχο καὶ λαμπρὸ καὶ μουσικώτατο ὕμνο πρὸς τὴν θριαμβεύουσα καὶ δαφνοστεφανωμένη ἐκκλησία τῶν μαρτύρων.

Ἡ μοναδικὴ αὐτὴ κληρονομία ἐμπλουτισμένη μὲ ἰδιαίτερη λογοτεχνικὴ χάρις προορισμένη γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἔχει ὡς γνωστὸ τοῦτο τὸ χαρακτηριστικὸ ὅτι: ἀποτυπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποτελεῖ ἓναν ἐπὶ πλέον λόγο, ὥστε ὁ ζωντανὸς λόγος τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀποτελέσει πηγὴ ἐμπνεύσεως γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα προκειμένου νὰ χαροῦμε ὑψηλῆς ποιότητος δημιουργήματα στὸν τομέα αὐτόν.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Πολλοί υποστηρίζουν ότι η έννοια του έθνους είναι δημιούργημα της γαλλικής επανάστασης, ότι ήταν άγνωστη στην αρχαιότητα και στο μεσαίωνα. Ακόμη τονίζουν ότι είναι αναχρονισμός να μιλάμε για έθνικη συνείδηση και για έθνος προκειμένου για εποχές πριν από τον 19ο αιώνα. Η έννοια της εθνικότητας, λένε, εμφανίστηκε τον 19ο αιώνα με τη διάδοση των φιλελευθέρων ιδεών της γαλλικής επανάστασης, όποτε οι ευρωπαϊκοί κυρίως λαοί, καθώς και οι λαοί της Λατινικής Αμερικής άρχισαν να διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Βέβαια κατά τον 19ο αιώνα ο εθνικισμός εκδηλώθηκε με ιδιαίτερη ένταση αλλά η έννοια του έθνους είναι παλαιά, αφού πολλοί συγγραφείς (ιστορικοί, κοινωνιολόγοι κ.λ.π.) χρησιμοποιούν συχνά τη λέξη έθνος και για παλαιότερες εποχές. Είναι υπερβολική λοιπόν, κατά τη γνώμη μας, η άποψη ότι η ιδέα του έθνους γεννήθηκε τον 19ο αιώνα, ότι δημιουργήθηκε ξαφνικά από τη γαλλική επανάσταση.

Θα εξετάσουμε, λοιπόν, την έννοια του έθνους, θα αναζητήσουμε το νόημά της και θα ανιχνεύσουμε την ιστορική της εξέλιξη, για να διαπιστώσουμε την αλήθεια, να δούμε αν πραγματικά η έννοια του έθνους προήλθε από τη γαλλική επανάσταση ή είναι προϊόν μακρᾶς ιστορικής εξέλιξεως. Και πρώτα θα εξετάσουμε την έννοια της λέξεως. Η λέξη έθνος είναι αρχαία ελληνική. Την χρησιμοποιεί πρώτα ο Όμηρος στην Ίλιάδα, με νόημα ευρύτερο. Στον Όμηρο η λέξη έθνος

σημαίνει ομάδα ανθρώπων ή ζώων, ἀκόμη και τη φυλή. Έχουμε τις εκφράσεις έθνος ετάρων (φίλων, συντρόφων), έθνος μελισσᾶων, ὀρνίθων (μελισσῶν, πτηνῶν), έθνος Λυκίων. Στον Ηρόδοτο η λέξη αναφέρεται περισσότερο στο λαό, στη φυλή. Ο Στράβων (Γεωγραφικά Η', 7) κάνει λόγο για έθνη Ἀρκάδων, Ἀζάνων κ.λ.π. («Δοκέει παλαιότατα έθνη τῶν Ἑλλήνων εἶναι τὰ Ἀρκαδικά. Ἀζᾶνες τε καὶ Παράσιοι»). Ο Ἀριστοτέλης διακρίνει την έννοια του έθνους από την έννοια της πόλεως. Κατ' αὐτὸν έθνος εἶναι ένωση πόλεων και κωμῶν. «Διοίσει δὲ τούτῳ πόλις καὶ έθνος, ὅταν μὴ κατὰ κόμας εἰσὶ κειχωρισμένοι τὸ πλῆθος, ἀλλ' οἷον Ἀρκάδες», δηλαδή διαφέρει σ' αὐτὸ τὸ έθνος ἀπὸ τὴν πόλη, ὅταν ἕνας λαὸς δὲν εἶναι χωρισμένος σὲ κῶμες, ἀλλὰ εἶναι ὀργανωμένος (σὲ Κοινά) ὅπως οἱ Ἀρκάδες (Ἀριστ. Πολιτ. 1261α). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκτὸς ἀπὸ τὴν λέξη έθνος εἶχαν καὶ ἄλλες συνώνυμες λέξεις, ὅπως δήμος, πόλις, γένος, φυλή. Εἶχαν συνείδηση τῆς φυλετικῆς καὶ ἐθνικῆς συγγένειας τῶν Ἑλλήνων. Εἶχαν ἕνα κοινὸ ἐθνικὸ ὄνομα, τὸ ὄνομα Ἕλληνες, παρόλο πὸ ἦσαν χωρισμένοι σὲ πόλεις – κράτη. Τὴν έννοια έθνος τὴν εἶχαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι. Γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσουν χρησιμοποιούσαν τὶς λέξεις gens, patio, populus. Στὰ τέλη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ στὴν τουρκοκρατία ἐπικρατεῖ ἡ λέξη Γένος, ἡ ὁποία δηλώνει τὸ έθνος. Ἐπομένως ἡ έννοια τοῦ έθνους εἶναι παλαιά, ἀφοῦ παλαιά εἶναι ἡ λέ-

ξη ή όποία τήν έκφράζει.

Μερικοί όμως ύποστηρίζουν ότι ή έννοια τοῦ ἔθνους ἔχει σήμερα διαφορετικό νόημα, τὸ όποιο δέν τὸ εἶχε στοὺς ἀρχαίους καί τοὺς μεσαιωνικούς χρόνους. Γι' αὐτὸ θά ἐξετάσουμε τή σύγχρονη έννοια τῆς λέξεως ἔθνος, τὰ στοιχεῖα, τὰ όποία ἀπαρτίζουν αὐτήν τήν έννοια, καί ἔπειτα θά ἐρευνήσουμε τήν ἱστορία, γιά νά δοῦμε ἂν αὐτά τὰ στοιχεῖα ὑπῆρχαν παλαιότερα. Κατά τή σύγχρονη ἐπιστήμη ἔθνος εἶναι σύνολο ἀνθρώπων όμογενῶν, μέ κοινή ἱστορία καί όμοιο πολιτισμό, μέ συνείδηση τῆς ἔθνικῆς όμοιογένειας καί ένότητας. Τὰ βασικά στοιχεῖα τοῦ ἔθνους εἶναι ή συνείδηση τῆς κοινῆς καταγωγῆς, ή κοινή γλώσσα, θρησκεία, τὰ κοινὰ ἦθη καί ἔθιμα, ό κοινός πολιτισμός. "Όλα αὐτά όμως εἶναι σχετικά καί σπάνια ἀπαντῶνται σ' ἓνα ἔθνος. Ὑπάρχουν κράτη ἀποτελούμενα ἀπό διάφορες φυλές καί ἔθνη προερχόμενα ἀπό ἀνάμειξη διαφόρων φυλῶν, ὅπως π.χ. οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς καί ἄλλα κράτη. "Άλλα ἔθνη ἔχουν δύο, τρεῖς ή περισσότερες γλώσσες (Γερμανία, Ἑλβετία, Ἰνδίες κ.λ.π.). Σέ ἄλλα ὑπάρχουν διαφορετικές θρησκείες ή θρησκευτικά δόγματα. Στή Γερμανία καί τή Μ. Βρεταννία ὑπάρχουν καθολικοί καί διαμαρτυρόμενοι, στίς ΗΠΑ πολλές θρησκείες. Ὑπάρχουν ἀκόμη καί ἔθνη χωρίς ἔδαφική ἔκταση, χωρίς συγκεκριμένη χώρα, ὅπως εἶναι οἱ νομαδικοί λαοὶ καί ὅπως ἦσαν οἱ Ἑβραῖοι τῆς διασπορᾶς προτοῦ νά φτιάξουν κράτος. Γι' αὐτὸ κύριο γνώρισμα τοῦ ἔθνους θεωρεῖται ή ἔθνικῆ συνείδηση, ή ἐπίγνωση τῶν μελῶν ένός ἔθνους ότι ἀνήκουν στοῦ ἴδιο ἔθνος, καθῶς καί

ή ἐπιθυμία νά συνεχίσουν νά ἀνήκουν σ' αὐτὸ καί νά ἐργάζονται γιά τήν πραγμάτωση τῶν ἔθνικῶν ἰδανικῶν, ἀξιῶν καί σκοπῶν.

Ἡ έννοια τοῦ ἔθνους δέν εἶναι δυνατὸ νά ὀρισθεῖ μέ ἀκρίβεια καί σαφήνεια, κατά τὸν καθηγητὴ κ. Γ. Δασκαλάκη¹, γιατί εἶναι περισσότερο «ἓνα ἀόριστο ἰδανικό» παρά «γνώσις ἐπιστημονική». Καί ή ἔθνικῆ συνείδηση δέν ἔχει τόσο γνωστικό, ὅσο συναισθηματικό καί βουλευτικό χαρακτήρα. Ὁ Γάλλος Ἑρν. Ρενάν σέ μιὰ όμιλία του στήν Σορβόνη τὸ 1882 εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἐθνος εἶναι μιὰ ψυχή, μιὰ πνευματικὴ ἀρχή. Δύο πράγματα, πὸ οὐσιαστικά εἶναι ἓνα καί τὸ αὐτό, συγκροτοῦν αὐτὴ τήν ψυχή... τὸ ἓνα εἶναι ή συννομή μιᾶς πλούσιας κληρονομιάς ἀναμνήσεων· τὸ ἄλλο ή πραγματικὴ συναίνεση, ή ἐπιθυμία συμφιλίωσης καί ή θέληση ἀξιοποίησεως τῆς ἔθνικῆς κληρονομιάς». Ἡ έννοια τοῦ ἔθνους κατά τὸν Ρενάν περιλαμβάνει δύο πράγματα, α) τὸ παρελθόν, τίς κοινές ἀναμνήσεις τοῦ λαοῦ, καί β) τὸ μέλλον, δηλαδή τήν ἐπιθυμία συνεχίσεως τοῦ κοινοῦ βίου, τὰ ἰδανικά καί τὰ ὀράματα γιά τὸ μέλλον. Τὸ ἔθνος λοιπὸν εἶναι έννοια πνευματική, δέν εἶναι τὸ ἔδαφος οὔτε τὸ κράτος, ἀλλά τὸ παρὸν καί τὸ μέλλον τοῦ λαοῦ.

Τὸ ἔθνος διαφέρει ἀπὸ τὸ κράτος. Κράτος εἶναι ὁ λαός μιᾶς χώρας μέ πολιτικὴ ὀργάνωση καί διοίκηση, εἶναι τὸ πολιτικὸ ὀργανωμένο τμήμα τοῦ λαοῦ, πὸ ἔχει κυβέρνηση καί ὀρισμένη ἐπικράτεια. Τὸ κράτος εἶναι έννοια πολιτικὴ, ἐνῶ τὸ ἔθνος εἶναι έννοια πολιτιστικὴ, πνευματικὴ. Ἐνα κράτος μπορεῖ νά περιέχει λαοὺς ἀπὸ διάφορα ἔθνη, ὅπως ἔχουν τὰ πο-

λυεθνικά κράτη ή όσα έχουν έθνικές μειονότητες. Ακόμη είναι δυνατό να μη περιλαμβάνει όλους τους ανθρώπους που ανήκουν σ' ένα έθνος, γιατί πολλοί μένουν σ' άλλα κράτη ως μετανάστες ή είναι υπόδουλοι σέ ένα ξένο κράτος ή αποτελούν μειονότητες άλλων κρατών.

Τό έθνος δέν ταυτίζεται ούτε με την έννοια του λαού, δέν αποτελείται μόνο από τον λαό ενός κράτους. Κατά τον Γερμανό κοινωνιολόγο Τόπιες ό λαός είναι κάτι τό πραγματικό, τό συγκεκριμένο, είναι τά άτομα που αποτελούν ένα κράτος. Τό έθνος είναι περισσότερο μία ιδέα, ένα ιδανικό.

Έπειτα τό έθνος ξεπερνά τά όρια του χώρου και του χρόνου, γιατί περιέχει όχι μόνο τους κατοίκους ενός κράτους, αλλά και αυτούς που κατοικούν σέ άλλα κράτη, όλους τους όμοεθνεϊς. Ακόμη επεκτείνεται και στο χρόνο, γιατί δέν περιορίζεται στο παρόν του λαού, αλλά περιλαμβάνει και τό παρελθόν και τό μέλλον του. Οί βουλευτές στη Βουλή δέν εκπροσωπούν τό λαό της έπαρχίας τους, αλλά όλο τό έθνος. Δέν μπορούν να παίρνουν αποφάσεις μόνο για τό συμφέρον μιās περιοχής ή μιās τάξεως ανθρώπων, αλλά για όλη τή χώρα· ούτε ακόμη για όλο τό λαό και σέ βάρος των μελλοντικών γενεών. Η έννοια του λαού είναι στενότερη από την έννοια του κράτους και του έθνους, γιατί περιορίζεται, τοπικά και χρονικά, στο λαό ενός κράτους και στο παρόν, ενώ ή έννοια του έθνους ξεπερνά τά όρια του χώρου και του χρόνου.

Η έννοια του έθνους είναι συγγενής με την έννοια της πατρίδας, ή όποια όμως αναφέρεται περισσότερο

στον τόπο της καταγωγής. Έχουμε τή στενότερη έννοια της πατρίδας, που είναι ή ιδιαίτερη πατρίδα καθενός, ό τόπος της γεννήσεώς του, και την ευρύτερη, που είναι ή χώρα, στην όποια ανήκει και ή ιδιαίτερη πατρίδα του. Η έννοια της πατρίδας αναπτύχθηκε κατά τό γεωργικό στάδιο, όταν οί άνθρωποι απέκτησαν μόνιμη κατοικία. Τότε αγάπησαν τον τόπο της γεννήσεώς τους, γιατί εκεί έβρισκαν τροφή, εκεί ζούσαν οί δικοί τους, εκεί υπήρχαν τά όστā των προγόνων, τά ιερά των θεών τους κ.λ.π. Η αγάπη στην ιδιαίτερη πατρίδα επεκτάθηκε στην ευρύτερη πατρίδα, ιδίως ένεκα των έχθρικών επιδρομών και της ανάγκης για υπεράσπιση της έλευθερίας της. Έπειτα ή έννοια της πατρίδας δέν περιλαμβάνει μόνο τον τόπο, αλλά και τά ήθη και έθιμα και τον κοινό πολιτισμό, ακόμη και τά ιδανικά και τις αξίες του έθνους. Είναι και αυτή μιā πνευματική έννοια. Κατά τον Κ.Δ. Γεωργούλη ή πατρίδα είναι τό συναισθηματικό όνομα του έθνους, δηλαδή ή έννοια του έθνους και της πατρίδας ταυτίζονται σχεδόν. Σύμβολο της πατρίδας και του έθνους είναι ή σημαία. Τέλος τό έθνος δέν ταυτίζεται με τό πολίτευμα. Τά διάφορα έθνη έχουν ποικίλα πολιτεύματα, δέν έχουν όλα δημοκρατίες. Στα σημερινά έθνικά κράτη συναντάμε όλα τά είδη των πολιτευμάτων. Επομένως ή έννοια του έθνους δέν εξαρτάται από τά χαρακτηριστικά ενός πολιτεύματος, δέν ταυτίζεται με κανένα πολίτευμα.

Θεωρίες για τό έθνος. Πολλά έχουν γραφεί για την έννοια του έθνους και πολλές θεωρίες έχουν διατυπωθεί για την εξήγησή του. Μερικοί τόνοι-

σαν ως κύριο συστατικό στοιχείο του έθνους την καταγωγή. Είπαν ότι το έθνος ταυτίζεται με τη φυλή. Και έχουμε τις φυλετικές θεωρίες (ρατσισμός, πανσλαβισμός, παγγερμανισμός κ.λ.π.). Άλλοι θεώρησαν ως κύριο στοιχείο τη θρησκεία και φρόντισαν να τη διαδώσουν με κάθε μέσο. Αυτό συνέβη περισσότερο με τους μωαμεθανούς (πβ. πανισλαμισμός). Άλλες θεωρίες υπερτονίζουν τον οικονομικό παράγοντα και θεωρούν ως πρωταρχικό στοιχείο για τη δημιουργία της εθνικής συνειδήσεως την οικονομία. Στον οικονομικό παράγοντα και στην αστική τάξη αποδίδει τη γέννηση του εθνισμού κυρίως ή μαρξιστική θεωρία. Κατά τον Μάρξ το έθνος είναι «*το ιδεολογικό νεφέλωμα*» που περιβάλλει το αστικό κράτος, είναι μια ιδεολογία, δηλαδή μια ψεύτικη συνείδηση, μια αυταπάτη, ένα παθολογικό φαινόμενο. Η αστική τάξη, κατά τον Μάρξ, με την εθνική ιδεολογία θέλει να άμβλύνει τις ταξικές αντιθέσεις και συγκρούσεις, να αποφύγει τις οικονομικές διεκδικήσεις των έργατων. Οί εργάτες, γράφει, δεν έχουν πατρίδα και εθνική ιδεολογία, γι' αυτό θα καταλάβουν την έξουσία και θα καταργήσουν όχι μόνο την έκμετάλλευση των ανθρώπων αλλά και των εθνών, θα καταργήσουν τις εθνικές αντιθέσεις και συγκρούσεις και οί λαοί θα ζήσουν άδελφωμένοι. Η ιστορία διέψευσε όλες αυτές τις θεωρίες, γιατί ήσαν λανθασμένες και μονόπλευρες. Τελευταία, διαψεύσθηκε και ή μαρξιστική θεωρία για το έθνος, με την έξαρση του εθνικισμού στα άνατολικά κράτη και με τις εθνικές αντιθέσεις και συγκρούσεις τους. Μερικοί προσαπαθούν τώρα να βρουν μια νέα θεω-

ρία για το έθνος.:

Άλλοι πάλι θεωρούν ως κακό πράγμα τον εθνικισμό, γιατί προκάλεσε πολλούς πολέμους, ιδίως στο 19ο αιώνα και στην εποχή μας, με άποκορύφωμα τον Α' και Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τόσους άλλους τοπικούς πολέμους. Γι' αυτό προτείνουν την κατάργηση του εθνικισμού, άκόμη και του πατριωτισμού, την εξάλειψη των συνόρων των κρατών κ.λ.π. Είναι οί λεγόμενοι κοσμοπολίτες, οί όποιοί θέλουν ν' αγαπάμε όλη την ανθρωπότητα και όχι μόνο την πατρίδα μας. Άλλά άπαντούν άλλοι, αν δεν αγαπήσει κανείς την πατρίδα του, δεν μπορεί ν' αγαπήσει την ανθρωπότητα. Άλλοι υπερτονίζουν την έννοια του έθνους, την κάνουν κοσμοθεωρία, κυρίαρχο ιδανικό,³ και καταλήγουν στον υπερεθνικισμό και στο σωβινισμό, που είναι διεκδικητικός, επιθετικός και φιλοπόλεμος, επιδιώκει την αύξηση ένός κράτους και την άρπαγή ξένων έδαφών. Ο γνήσιος εθνικισμός δεν είναι επιθετικός, άποβλέπει περισσότερο στην υπεράσπιση της πατρίδας και στην άνάπτυξη του πολιτισμού της, στην πρόοδο και στην ευημερία όλου του έθνους.

Άλλά ποία είναι ή θέση της χριστιανικής θρησκείας έναντι του έθνους; Η θρησκεία γενικώς είναι βασικό στοιχείο εθνικής ταυτότητας κάθε λαού. Μερικοί συγγραφείς σήμερα θέλουν να ύποτιμήσουν τον θρησκευτικό παράγοντα και δεν τον άναφέρουν ως βασικό στοιχείο του έθνους. Η ιστορία όμως έχει άποδείξει ότι το θρησκευτικό συναίσθημα έπαιξε σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της εθνικής συνειδήσεως των λαών. Μεγάλο ρόλο έπαιξε ή θρησκεία στην ιστορία

τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνος, τόσο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅσο καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ τοὺς νεώτερους χρόνους. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μάχονταν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, οἱ πρόγονοί μας στὴν ἐποχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 πολεμοῦσαν «*γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία*». Στὴ Βυζαντινὴ ἐποχὴ καὶ στὴν τουρκοκρατία ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ὁρθοδοξία ὑπῆρξε ἐνωτικὸς δεσμὸς τοῦ ἔθνος καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητας. Ἡ Ὁρθοδοξία ἔχει συνδεθεῖ στενὰ μὲ τὴν ἐθνικὴ μας ἱστορία καὶ παράδοση, μὲ τὴν ἐθνικὴ μας γλώσσα καὶ μὲ τὴ λαϊκὴ παράδοση καὶ τὸν ἐθνικὸ μας πολιτισμό.

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὁμως δὲν ταυτίζεται μὲ κανένα ἔθνος, εἶναι ὑπερεθνικὴ καὶ πανανθρώπινη, θέλει νὰ περιλάβει στοὺς κόλπους τῆς κάθε λαοῦ, νὰ σώσει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀνεξάρτητα ἀπὸ φυλὴ, γλώσσα, ἔθνος, κοινωνικὴ τάξη κ.λ.π. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶπε ὅτι γὰρ τὸν Χριστὸ δὲν ἔχουν σημασία οἱ ἐθνικὲς διακρίσεις, δὲν ὑπάρχει διάκριση μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων, δούλων καὶ ἐλευθέρων κ.λ.π. (Γαλ. γ' 28 καὶ Κολ. γ', 11). Στὴν ὁμιλία του πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, στὸν Ἄρειο Πάγο τόνισε ὅτι «*Ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἀπὸ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προσηταγμένους καιροὺς καὶ ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν*» (Πρ. ιζ, 26). Μὲ ἄλλα λόγια κατὰ τὸν Παῦλο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδελφοὶ μεταξὺ τους, γιατί ἔχουν κοινὴ καταγωγὴ, κατάγονται ἀπὸ τὸ ζεῦγος τῶν Πρωτοπλάστων καὶ εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Ὁ

Θεὸς ὄρισε τὸ χρόνο τῆς ζωῆς κάθε ἔθνος καὶ τὰ ὄριά του. Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρεται συχνὰ τὸ ὄνομα ἔθνη, καὶ ἐννοεῖ κυρίως τοὺς εἰδωλολάτρεις, ἐνίοτε καὶ τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ Θεὸς ἐνισχύει τὰ εὐσεβῆ ἔθνη, καὶ μάλιστα τοὺς Ἰσραηλίτες, ἂν τηροῦν τὸν νόμο του, κατὰ τὴ Γραφή.

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία λοιπὸν ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξὴ τῶν ἔθνων, ἀλλὰ δὲν ταυτίζεται μὲ κανένα ἔθνος. Θεωρεῖ ὅλους τοὺς λαοὺς ἴσους καὶ ἀδελφούς, γιατί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατάγονται «*ἐξ ἑνὸς αἵματος*» κατὰ τὸν ἀπ. Παῦλο. Διδάσκει τὴν ἀγάπη ὄχι μόνο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν λαῶν. Ἡ ἀγάπη, ἡ κατανόηση καὶ ἡ φιλία εἶναι ἡ βάση τῆς εἰρηνικῆς συνπαρξέως καὶ συνεργασίας τῶν λαῶν γὰρ τὴν προαγωγὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Χριστιανισμὸς σέβεται τὴν ἐλευθερία καὶ τὰ δικαιώματα ὄχι μόνο τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ τῶν λαῶν. Διδάσκει τὸν γνήσιο καὶ ἀληθινὸ ἐθνισμό, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει στὴν ἄμυνα τῆς πατρίδας, στὴ συμμετοχὴ τῶν ἀνθρώπων στὴν ἐθνικὴ ζωὴ καὶ στὴ συμβολὴ τους στὴν πρόοδο καὶ εὐημερία τοῦ ἔθνος.

(*Συνεχίζεται*)

B. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Γ. Δασκαλάκη: Εἰσαγωγὴ στὸ Δημόσιο Δίκαιο, Ἔκδ. Φοιτητῶν Παντείου, Ἀθήναι, σελ. 66
2. Β. Κοροβίνη, Θ. Ζιάκα, Ἀναζητώντας μιὰ θεωρία γὰρ τὸ ἔθνος, Ἀθήναι, 1988.
3. Κ. Πλεύρη: Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ ἐθνικισμοῦ, Ἀθήναι 1990.

Ἐπίκαιρα

ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Δὲν εἶχαμε προλάβει νὰ χαροῦμε πού, μὲ τὴ Χάρι τοῦ Θεοῦ, πολλὰ ἑκατομμύρια συνανθρώπων μας, ἀδελφῶν μας, ἐγλύτωσαν ἀπὸ μιὰ κρατικά ἐπιβαλλόμενη, ἐδῶ κι ἓνα σχεδὸν αἰῶνα, ἀδειῖα, καὶ νὰ πού ὁ ὀρίζοντας θόλωσε πάλι, ἀπὸ ἐθνικούς, αὐτὴ τὴ φορά, κινδύνους! Ἄς ἔχη δόξα ὁ Θεός, ἀφοῦ καὶ πάλι δὲν μᾶς ἐστέρπησε τὴν ἐνίσχυσι καὶ τὴν παρηγορία Του, μᾶς ἔδειξε καὶ μᾶς δείχνει συνεχῶς **περάσματα** γιὰ νὰ ζαναβγοῦμε στὸ ξέφωτο – ἀρκεῖ νὰ μένουμε ἀκλόνητοι στὴν πίστι μας σ' Ἐκεῖνον! Ὅ,τι δυσάρεστο ἔφεραν οἱ ἀπειλὲς τῶν κινδύνων, ἰσοφαρίζεται μὲ τὴν **ἐγρήγορσι** πού, θέλουμε – δὲν θέλουμε, μᾶς προκαλοῦν.

Μιὰ ἐγρήγορσι πού μᾶς ἀναγκάζει νὰ ζυπνήσουμε ἀπὸ τὸν λήθαργο τῆς ὑλιστικῆς μας ζωῆς. Καὶ αὐτὸ ἴσως εἶναι ἓνα κέρδος, διότι **δὲν κοιμόμαστε πάνω σέ... δάφνες, καλούμαστε νὰ συνεχίσουμε** τὴν προσπάθεια, νὰ ἰδοῦμε ποῦ κάναμε λάθη καὶ νὰ γινώμαστε σοφώτεροι, καλύτεροι (αὐτό, ἰδίως, καλύτεροι, γιατί στὴν καινούργια προσπάθειά μας δὲν δά... ξεχάσουμε νὰ πάρουμε μαζί μας τὸν Θεό) κι ἔτσι οἱ πιθανότητες ἐπιτυχίας μας δὲ εἶναι πολὺ μεγαλύτερες.

Γιὰ **σήμερα**, ἄς κάμουμε τὸ **σημερινὸ** χρέος: Ἄς εὐχαριστήσουμε... Ἔτσι, κοντὰ στ' ἄλλα, ἀνοίγει κι ὁ δρόμος καὶ δὲ φανῆ ἡ λύσι γιὰ τὰ καινούργια ζητήματα: Μὲ τὰ γειτονικά ἔθνη!

★ ★ ★

ΠΑΝΤΟΤΙΝΟ ΕΡΓΟ ΜΑΣ

Ἐμεῖς, τὴ δουλειά μας πάντα. Νὰ καλύτεροῦμε ὁλοένα τὸν ἑαυτό μας. Καί, μὲ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ἀγάπη μας, νὰ προσπαθοῦμε νὰ γίνεταί ὁλοένα καθαρῶτερη καὶ ἡ γύρω μας ἡθικὴ ἀτμόσφαιρα.

Πάνω σ' αὐτό, ἄς μὴ ξεχᾶμε οὔτε στιγμή ὅτι τοὺς τελευταίους καιροὺς ἡ ἡθικὴ ἐξαχρείωσι εἶχε φτάσει στὰ «μὴ περαιτέρω!», ὥστε νὰ γίνεταί βάσανο τὸ νὰ ζῆ κανεὶς μιὰ τέτοια ζωή, σ' ἓνα τέτοιο περιβάλλον. Καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερο: Ἡ ἔλλειψι μιᾶς συνολικῆς προσπάθειας γιὰ ἐξυγίανσι, **ἡ ἔλλειψι πολεμιστῶν στὰ μετερίζια τοῦ ἡθικοῦ πολέμου.**

Φαίνεται πὼς ἦρθε ἡ ὥρα, ἡ μεγάλη προσπάθεια, χωρὶς νὰ παραμελήσῃ τὰ άτομα, νὰ στραφῆ κυρίως πρὸς **ἐκείνους πού ἔχουν τὴν εὐθύνη** γιὰ τὶς μεγάλες ἢ μικρότερες ὁμάδες πληθυσμοῦ καὶ πού δὲν κάνουν τὸ χρέος τους. Πρόκειται, πολλές φορές, γιὰ πρόσωπα πού τοὺς ὀφείλεται κάθε σεβασμός, ἀλλ' αὐτὸς ὁ σεβασμὸς δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἰδοῦν τί γίνεταί γύρω τους καὶ πόσες τραγικὲς ἀνάγκες τὶς ἔχουν οἱ ἴδιοι παραμελήσει, παρ' ὅλο πού αὐτὲς φωνάζουν ἀπελπισμένα!

Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Σ' αὐτὸν τὸν τομέα μεγάλος ὑπεύθυνος εἶναι ἡ κρατικὴ ἐξουσία, πού βρίσκεται σὲ μεγάλο κατάντημα, ἀλλὰ ἡ εὐθύνη τῆς μεταβιβάζεται ἀμέσως, ἀναγκαστικά, **σὲ ὅλους μας, σ' ἐσᾶς καὶ**

σ' ἐμένα, ἀφοῦ ἐμεῖς ἐκλέγομε τὰ πρόσωπα πού τὴν ἀπαρτίζουν. Αὐτὴ ἢ εὐθύνη, ἢ ἔμμεση, εἶναι περίεργο πῶς ἐπὶ τόσο πολλὰ χρόνια εἶχε ἐντελῶς παραθεωρηθῆ. Φαίνεται πῶς παλαιότερα τὸ ζήτημα τῶν ἐκλογῶν εἶχε ξεπέσει σὲ κριτήρια προσωπικά, συμφεροντολογικά, σὲ κάθε περίπτωση ὑλικά, ὥστε ὁ πολίτης, πού τ' ἀντιλαμβάνοταν αὐτό, δὲν δεχόταν νὰ μετάσχη στὸν ἐξευτελισμὸ μιᾶς τόσο φθηνῆς ἐκλογῆς. Πᾶνε ὅμως πολλὰ χρόνια πού τὸ ὑλικὸ συμφέρον, **ἂν καὶ κάθε ἄλλο παρὰ ἐξαφανίστηκε**, δὲν παίζει τόσο μεγάλου ρόλου, εἶναι συγκαλυμμένο καί, πάν-

τως, δὲν εἶναι τὸ σπουδαιότερο κριτήριο. Ἐπίσης ἔγιναν πολλοὶ οἱ γηφοφόροι πού ἀποβλέπουν **στὶς ἀρχές**, στὴν κοσμοθεωρία τῶν ὑποψηφίων. Μπορεῖ λοιπὸν ὁ γηφοφόρος νὰ ξεφύγη εὐκόλα ἀπὸ τὴν κατηγορία ὅτι ἐπιδιώκει συμφέροντα ὑλικά, ἀρκεῖ στὴν πραγματικότητα νὰ ζῆ σὰν ἀληθινὰ πνευματικὸς ἄνθρωπος. Ἄκόμη καὶ ἡ κατηγορία πῶς εἶναι «δεξιός» δὲν θὰ τὸν πιάνη, ἂν ἀποδείξη ὅτι, σὰν χριστιανός, εἶναι... πιὸ ἀριστερὸς ἀπ' τοὺς ἀριστεροὺς, ἀπ' τοὺς ὁποίους τὸ μόνο πού τὸν χωρίζει εἶναι ὁ ἀθεϊσμὸς τους!

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

ΔΟΞΑ ΤΩ ΦΑΝΕΝΤΙ ΘΕΩ

Τὸν Ἄσαρκο Θεὸ
ἢ σάρκα ν' ἀγγίζει, πῶς;
κι ὁ πού τὸ Φῶς ἀποζητᾷ
Τοῦτο πῶς νὰ Τὸ φωτίσει;

Σ' ἀνθρώπους μέ «φτωχὴ καρδιά»
δὲ φαίνεται ἀταίριαστη,
Δεσπότης συγκατάβαση
μέ οἰκτιρμῶν τὰ πλήθη.
Οὔτε Θεοῦ ἢ «πτώχευση»
μέ πλούσια ἔλεν.

Στοῦ Λόγου
τὴ γλυκεῖα λαλιά:
«ὄλα πρέπει νὰ γενοῦν
ἔτσι πῶς οἱ γραφὲς ὀρίζουν»,
πόθος γεμίζει τὴν καρδιά
τὸν Ἄγγιχτο ν' ἀγγίζει.

Καὶ χέρια τότε
χοϊκά,
γαύουν Κορφή Ἀκήρατη
Ἄγία,
καὶ μέσ στα ρεῖθρα
ὀδηγοῦν
τὸν Ἄτρεπτο τὸ Λόγο.

Αὐγῆς αἰώνιας πορφύρα
τὸ νερό,
τυλίγει τὸ Νυμφίο,
καὶ οἱ σταγόνες γύρω Του
ροδόλευκα διαμάντια,
πλέκουν τὸν Τίμιο Σταυρό.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΣΧΟΛΙΑ

ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΣ

Μπήκαμε λοιπόν, έδω κι ένα μήνα, στον καινούργιο χρόνο με χαρές, πανηγύρια κι ευχές για ειρήνη ("Αχ αυτό το περιστέρι της ειρήνης που όλο μας ξεφεύγει) και, φυσικά για ευτυχία (που θα έλθει κατά μαγικό τρόπο, αφού το ημερολόγιο δείχνει 1992 και όχι 1991)

Έκτος αν μας τὰ χαλάσει το δίσεκτο έτος! "Ας σοβαρευθούμε. "Αν θελήσει κανείς, με αντικειμενικά κριτήρια και την ψυχρή λογική, να εξετάσει την ύφισταμένη κατάσταση τόσο στον τόπο μας όσο και διεθνώς, κάθε άλλο παρά σε αισιόδοξα συμπεράσματα θα καταλήξει.

Οικονομική κρίση, διεθνής και έντοια τρομοκρατία, πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία και άλλου, έθνικοί κίνδυνοι από γειτονικές χώρες, κι έπειτα τὰ πάγια έσωτερικά μας προβλήματα τὰ σχετιζόμενα με την πολιτική, τις κοινωνικές αναστατώσεις (άπεργίες, καταλήψεις κ.λ.π.) την έξαρση της έγκληματικότητας, την ήθικη σήψη κ.λ.π. Πουθενά στον όρίζοντα δεν διαγράφονται έλπιδοφόρα μηνύματα.

Και λοιπόν, τί θα κάνουμε; Θα σταυρώσουμε τὰ χέρια μας και θα κλαίμε τή μοίρα μας; "Οχι βέβαια· αλλά τότε που θα στηρίζουμε τις έλπίδες μας για ένα καλλίτερο αύριο;

Δέν υπάρχει έλπίδα θα πουν, ίσως, πολλοί. Κι όμως υπάρχει έλπίδα που δεν στηρίζεται ούτε στην αλλαγή του χρόνου ούτε στην αλλαγή του διεθνούς χώρου, με τις μεγάλες ανακατατάξεις στους χώρους της Δυτικής και 'Ανατο-

λικής Εύρώπης.

Στην εξαίρετη ύμνολογία της γιορτής των Χριστουγέννων άκούσαμε ότι «ό *Άναρχος άρχεται και ό Λόγος σαρκοῦται*» και ότι «*ή φάτνη χωρίον έν φ άνεκλήθη ό άχώρητος Χριστός ό Θεός*».

Έδω έχουμε μιá άλλη διάσταση των έννοιων του χώρου και του χρόνου (πέρα κι από την τέταρτη διάσταση του χωροχρόνου της περίφημης θεωρίας της σχετικότητας του Αϊνστάϊν).

Είται ή διάσταση που ξεφεύγει από τις ύλικές διαστάσεις αυτών των έννοιων και ξανοίγεται στο χώρο του Πνεύματος και του θαύματος.

«*Έτέχθη, λοιπόν, σήμερον Σωτήρ*».

ΈΗ σωτηρία μας δεν μπορεί να στηριχθί ούτε στους πολιτικούς και οικονομικούς σχεδιασμούς, ούτε στις διεθνείς συνθήκες ειρήνης και ασφαλείας, ούτε στα διάφορα συστήματα και τους σκληρούς ανταγωνισμούς ατόμων και κοινωνικών ομάδων.

Χρειάζεται μιá ριζική αλλαγή στη σκέψη, στη νοοτροπία και τον τρόπο της ζωής μας.

Ζούμε σ' ένα, ιδιαίτερα εύλογημένο από τον Θεό, τόπο. Έδω που άνθισε επί 2500 χρόνια ό Έλληνοχριστιανικός πολιτισμός.

Οί σύγχρονοι Έλληνες, λοιπόν, δεν είμαστε ένας λαός που τώρα βγήκε στην Έστορία. Είμαστε λαός με μακραίωνη πολιτιστική παράδοση στηριγμένη στα αιώνια διδάγματα του Χριστιανισμού. Τὰ τελευταία όμως χρόνια έχουμε αποκοπεί από τις Έλληνορθόδοξες ρίζες μας και αυτό είναι πολύ επικίνδυνο για τον καθένα μας και το Έθνος μας.

Ἐάν θέλωμε λοιπὸν νὰ δικαιωθοῦν οἱ ἐλπίδες μας γιὰ μιὰ σωτήρια ἀλλαγὴ στὸν τόπο μας πού νὰ φέρει τὴν πολυπόθητη εὐτυχία, πρέπει ν' ἀγωνισθοῦμε, ὥστε αὐτὴ τῆ χρονιὰ νὰ θεμελιώσουμε τὴ ζωὴ μας στὸ θεμέλιο πού λέγεται «Χριστός».

★ ★ ★

ΕΝ ΟΥΕΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

Ἡ ἀποσταθεροποίηση τῆς καταστάσεως στὶς Χῶρες τοῦ λεγόμενου ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ, μὲ τὴν ἀναγγελθεῖσα πρόσφατα διάλυση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ τὴν σύγκρουση τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων στὴν Νοτιοσλαβία ἦσαν αἰτίες ἀναπαραγωγῆς ἐνὸς νέου αἰσθήματος ἀνασφάλειας στοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀμερικῆς, μετὰ τὸ κλίμα εὐφορίας, πού εἶχε ἀναπτυχθεῖ μὲ τὶς συμφωνίες ἐνὸς γενικώτερου ἀφοπλισμοῦ τῶν μεγάλων δυνάμεων τὰ ταυταῖα χρόνια.

Ἰδιαίτερα ὁμως ἡ ἐν γένει ἔξαρση τοῦ ἐθνικισμοῦ στὸν Βαλκανικὸ χῶρο καὶ οἱ φυγόκεντρες τάσεις τῶν δημοκρατιῶν πού ἀπάρτιζαν τὴν Γιουγκοσλαβία προβλημάτισαν τὴν πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου γιὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς πατρίδας, ἡ ὁποία ἀναζήτησε στηρίγματα σὲ συμμαχίες καὶ στὴν ὑπαγωγή τῆς χώρας σὲ ἀμυντικοὺς ὀργανισμοὺς, ὅπως ἡ Δυτικοευρωπαϊκὴ Ἐνωση καθὼς καὶ στὴν ἐξασφάλιση τοῦ ἀπαραίτητου πολεμικοῦ ὀλικοῦ.

Δὲν θὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς τὴν ὀρθότητα αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν – γιὰ τὶς ὁποῖες ἄλλωστε δὲν ἐκφράστηκαν καὶ σοβαρὲς ἀντιρρήσεις – οἱ ὁποῖες ἦσαν ἀπαραίτητες, χωρὶς ὁμως νὰ εἶναι καὶ ἐπαρκεῖς.

Ἡ ἱστορικὴ πείρα, παλαιότερη καὶ πρὶ πρόσφατη – ἰδίως κατὰ τὸν ἐνδοξο ἀγῶνα τοῦ ἔθνους τὸ 1940–41 – ἀπέδειξε ὅτι, μὲ πλημμελεῖ ἐξοπλισμὸ καὶ μὲ ἀνεπαρκῆ ξένη βοήθεια, ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ κατάλληλα προετοιμασμένη κατόρθωσε νὰ ἀνατρέψῃ προγνωστικά, πού βασιζόνταν σὲ συγκρίσεις στρατιωτικῶν μεγεθῶν, ὅπως στὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν ἀντιπάλων καὶ τὰ διατιθέμενα πολεμικὰ μέσα.

Ὁ λόγος αὐτὸς πού ἀποτελεῖ ἀδιαμφισβήτητο γεγονός, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν πανθομολογούμενη ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ κρίση, ἀπὸ τὴν ὁποία ταλανίζονται οἱ σύγχρονες γενεές, ἐπιβάλλουν, πέραν ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῶν ὑπευθύνων γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα, γιὰ τὴν ἀπόκτηση συγχρόνων ὀπλων καὶ τὴν ἐγγύηση τῶν συνόρων τῆς χώρας ἀπὸ ἰσχυροὺς συμμαχοὺς, τὴν τόνωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς γενικώτερης πνευματικῆς προσπάθειας γιὰ τὸν ἠθικὸ ἐπανοπλισμὸ τοῦ λαοῦ μας καὶ ἰδιαίτερα τῶν νέων.

Οἱ διαγραφόμενοι στὶς ἡμέρες μας ἐθνικοὶ κίνδυνοι ἐπιβεβαιώνουν τὸ γεγονός ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν εἶναι ἓνα σπάνιο φαινόμενο γιὰ τὸν τόπο μας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνδημικὸ, πού ἐπιβάλλει στοὺς κατοίκους τοῦ τὴν ἐγρήγορη καὶ τὴν ἀποφασιστικὴτητα. Ἡ ἡσυχία καὶ ἡ ἀνάπαυση εἶναι μᾶλλον ἐξαίρεση στὴν διαδρομὴ τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας. Αὐτὴ ἡ ἀνάπαυλα πού ἐξήσαμε τὶς τελευταῖες δεκαετίες, παράλληλα μὲ τὴν ἐπικούρεια ἀντίληψη τῆς ζωῆς πού χαρακτηρίζει τὶς σύγχρονες κοινωνίες, ἐγίναν αἰτία ὥστε νὰ κυριαρχήσῃ καὶ στὴν ἐλληνικὴ ζωὴ τὸ πνεῦμα τῆς εὐζωίας, ἡ κοινωνικὴ ἀντιπαράθεση μὲ τὶς ἀλληλοσυγκρουόμενες διεκδικήσεις, ἡ ὑπο-

βάθμιση τοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος, μὲ συνέπεια οἱ ἀδυναμίες τῆς φυλῆς στὴν περίοδο αὐτὴ νὰ βρίσκονται σὲ ἔξαρση καὶ νὰ ἀποτελοῦν τὸ ἀδύνατο σημεῖο στὸ ἀμυντικὸ σύστημα τῆς χώρας, μὴ νέα κερκόπορτα, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εἰσχωρήσει ὁ ὁποιοσδήποτε ἐχθρὸς.

Γιὰ νὰ βρεῖ λοιπὸν ὁ σύγχρονος Ἕλληνας τὸν παλαιὸν καλὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ νὰ περιφρουρηθεῖ ἡ χώρα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐχθρική ἐπιβουλή δὲν πρέπει νὰ ἐπαναπαυόμεσθε ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ καθῆκον μόνον τῆς πολιτείας καὶ τῶν κυβερνώντων, ἀλλὰ εἶναι καθῆκον ὅλων μας ὅσων τοὺς διακατέχει μία γόνιμη ἀνησυχία γιὰ τὸ μέλλον τοῦ τόπου. Καὶ ἡ ἀνησυχία αὐτὴ ἐπιβάλλει τὴν στράτευση σὲ ἔργα πνευματικὰ γιὰ τὸ ἠθικὸ ἀνέβασμα τοῦ λαοῦ μας.

Στὸ πνεῦμα αὐτὸ ὁ κορυφαῖος πολιτικὸς ἀρθρογράφος τῆς περασμένης γενιᾶς, ὁ Γεώργιος Α. Βλάχος, σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦ ἀρθρα μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ 1951, ἐν ὄψει τῆς εἰσδοχῆς τῆς χώρας μας στὸ βορειοατλαντικὸ σύμφωνο ἔγραφε: «*Λάθος εἶναι ὅτι ἡ Ἄμυνα θὰ γίνῃ μόνον μὲ σύμφωνον, μὲ συσκέψεις, μὲ χαρτιά. Ὡς λέξι καλὸν εἶναι τὸ Λουξεμβούργον καὶ ἡ μεγάλη του Δούκισσα πού ὑπέγραψε τὸ σύμφωνον τοῦ Ἀτλαντικοῦ· ἀλλὰ ὅταν ἡ μπόρα ξεσπάσει, τὸ μὲν Λουξεμβούργον θὰ καταληφθῆ ἀπὸ ἕνα στρατιώτη πού δὲν θὰ εἶναι κἄν δεκανέας, ἡ δὲ μεγάλη του Δούκισσα θὰ γίνῃ ὅσο μπορεῖ πιὸ μικρὴ γιὰ νὰ κρυφθῆ σὲ κάποιον ἄδειο παλάτι... Μὲ ὑπογραφὰς καὶ μὲ λόγια δὲν ἐξασφαλίζεται ἡ ἄμυνα. Ἄμυνα γίνεται μὲ μέθοδο μία: Μὲ αὐτὴν πού ἀκολούθησε ἡ Ἑλλάδα στὸ παρελθόν. Μὲ ψηλὰ τὸ κεφάλι, μὲ τὸ ὄπλον στὸ χέρι, μὲ τὴν σπατάλη τοῦ αἵματος... Αὐτὸ θὰ*

γίνῃ ἂν ἀπὸ τώρα ὁ λαὸς ἐτοιμασθεῖ πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ, μὲ τὴν μάχη κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ, τῶν συνηθειῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων του, ἡ ὁποία ὅταν κερδηθεῖ, θὰ ἀναστήσει καὶ θὰ φέρῃ πρὸς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν προκοπὴν τὴν Ἑλλάδα» καὶ θὰ ἀσφαλίσῃ καὶ τὰ σύνορα τῆς.

★ ★ ★

ΔΙΑΨΕΥΣΗ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΩΝ «ΠΡΟΦΗΤΕΙΩΝ»

Παρὰ τὶς δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζει ὁ ρωσικὸς λαὸς στὸ μεταβατικὸ αὐτὸ στάδιο τῆς ἱστορίας του, ἐόρτασε τὰ ἐφετεινὰ Χριστούγεννα ἐλεύθερος μὲ τὴν ἐπιβαλλόμενη εὐλάβεια καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ τοῦ νεοπαγοῦς κράτους, τὸ ὁποῖον καθιέρωσε καὶ πάλι τὴν ἡμέρα αὐτὴν σὰν ἐπίσημη ἄργια.

Καὶ ὅμως κάποιοι «δευτερεύοντες» ἀλλὰ βιαστικοὶ προφῆτες τοῦ μαρξισμοῦ, ὅπως ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας Μπολσεβίκος Ἐπίτροπος Λουνατσάρσκυ εἶχε διακηρύξει τὸ 1925 μὲ πολὺν στόμφο σὲ λόγον τοῦ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Πανεπιστημίων καὶ τῶν κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης: «*Καυχώμεθα ὅτι ἐπιτύχαμε κάτι τὸ κολοσσιαῖον· ξερριζώσαμε ἀπὸ τὸν ρωσικὸν λαὸν τὸ αἶσθημα τῆς θρησκείας».*

Ἴδου πῶς ἐσχολίασε τὴν ὑπερφίαλο αὐτὴν ῥῆσιν τοῦ Σοβιετικοῦ Ὑπουργοῦ, ὁ ἀείμνηστος π. Σεραφεῖμ Παπακόστας (στὴν σελ. 27 τοῦ περιοδικοῦ «ΖΩΗ» τὸ 1926). «*Καὶ ἡ μὲν καύχησις τοῦ μπολσεβίκου Ἐπιτρόπου εἶναι ψευδής, διότι τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ δὲν ἐξερριζώθη. Ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη φαίνεται νὰ διέρχεται ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀκόμη διὰ τῆς καμίνου τῆς*

δοκιμασίας ἐν Ρωσία καὶ ἡ Χριστιανική Θρησκεία καὶ ἡ Ἐκκλησία, διὰ νὰ ἐξέλθει λαμπρὰ καὶ καθαρὰ· διότι πάντοτε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐκ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν βασανιστηρίων ἐξῆλθε λαμπρότερα καὶ ἰσχυρότερα, ὅπως ὁ χρυσὸς ὁ διὰ τῆς καμίνου διερχόμενος καὶ σφυρηλατούμενος».

Καὶ ὁ λόγος τοῦ π. Σεραφεῖμ ἀπεδείχθη μετὰ δύο γενεᾶς ὄντως προφητικός.

★ ★ ★

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Στις ἡμέρες τῶν ἑορτῶν (Χριστοῦγεννα, Πάσχα κ.λ.π.) ξαναζοῦν σὲ ἀρκετὲς περιοχὲς τῆς χώρας μας (λιγότερο στὰ ἀστικά κέντρα) μερικὰ ἀπὸ τὰ γνήσια ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας, πού στὴ βάση τους εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Ἑλληνορθόδοξη παράδοσή μας.

Βέβαια καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἀναλαμπὲς τῆς παραδόσεώς μας ἔχουν παρεισφύσει καὶ διάφορα ἄλλα στοιχεῖα πού ἀλλοιώνουν κατὰ ἓνα μέρος τὴ μορφή καὶ τὸ νόημά τους.

Πέραν ὅμως αὐτοῦ διερωτώμεθα ποῖα εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς πολιτιστικῆς μας ταυτότητος πού παρουσιάζουμε, σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς μας, ὅλο τὸν ὑπόλοιπο χρόνο;

Πρὸ μηνὸς περίπου, ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν κ. Ἄντ. Σαμαρᾶς πρότεινε στὸ Εὐρωπαϊκὸ Συμβούλιο, ἐν ὄψει τῆς μελλοντικῆς ἐνοποιήσεως τῶν Κρατῶν τῆς ΕΟΚ, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ καταρτισθῆ ἓνας πολιτισμικὸς χάρτης τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν σύμφωνα μὲ τὴν πολιτισμικὴ παράδοση τοῦ κάθε λαοῦ (πού θὰ εἶναι σεβαστή)

γιὰ νὰ ἀποφευχθῆ ἡ δημιουργία ἐνὸς ἀνάμικτου (χρησιμοποίησε τὸ λέξη «μίξερ») ἄχρωμου πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης, πού θὰ ἀλλοτριώσῃ τὴν πολιτιστικὴ ταυτότητα τοῦ κάθε ἔθνους.

Τὸ θέμα αὐτὸ ἀποκτᾷ ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὸ ἔθνος μας λόγω τῆς ἰδιαιτερότητος τῶν πολιτιστικῶν μας στοιχείων (Θρησκείας, γλώσσας, κ.λ.π.) ἐν σχέσει μὲ τὰ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη.

Καὶ ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος, γιὰ τὴν ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας ἔχουν ἤδη ἐπηρεασθῆ σημαντικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπὸ πρότυπα ἄλλων πολιτισμῶν. Αὐτὸ τὸ βλέπουμε κυρίως στὸν τρόπο ζωῆς καὶ διασκεδάσεως τῆς ὑπερκαταναλωτικῆς κοινωνίας μας. Ἡ κρίση στὴν οἰκογένεια, οἱ ἐλεύθερες σχέσεις, οἱ θορυβώδεις διασκεδάσεις (μὲ τὴν ἐκκωφαντικὴ μουσικὴ καὶ ἀντιστοίχου ρυθμοῦ χοροῦς), ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία μὲ ἐπακόλουθο ὅλα τὰ ἄλλα κακὰ (ἐγκληματικότης, ναρκωτικά, "Εἰτζ κ.λ.π.) ἢ ξενομανία καὶ ἄλλα πολλὰ εἶναι ἀνησυχαστικὰ στοιχεῖα. Ἐχομε τοὺς ὠραίους ἑλληνικοὺς χοροὺς καὶ τὴ θαυμάσια δημοτικὴ μας μουσικὴ. Οἱ ἄλλες τέχνες μας (λογοτεχνία, ποίηση, ἀρχιτεκτονικὴ, ζωγραφικὴ, μουσικὴ) δὲν ἔχουν νὰ ζηλέψουν πολλὰ ἀπὸ τὶς ξένες τέχνες. Γιατί λοιπὸν νὰ κυνηγᾶμε ξένα πρότυπα; Καιρὸς νὰ ξαναγυρίσουμε στὰ ὠραῖα ἦθη καὶ ἔθιμά μας, τὰ ποτισμένα μὲ τὸ ἄρωμα τῆς Ὁρθοδόξου πίστεώς μας, τὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ πολιτισμὸ μας πού ὑπῆρξε καὶ ἡ βάση ἀναπτύξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ ΝΕΟ «ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ»
ΤΟΥ κ. ΝΤΙΡΟΖΕΛ

Ο κ. Ντιροζέλ, μετά την άνεκδιήγητη «Ευρωπαϊκή Ιστορία της Ευρώπης» παρουσίασε μιὰ συνταρακτική... Έπιστημονική Ανακάλυψη! Ανακάλυψε ότι οί «Έλληνες δέν είναι Έλληνες, αλλά απόγονοι τών... Τούρκων! Μετά από αυτό τό κατόρθωμα, ό κ. Ντιροζέλ έπαξίως κατακτᾶ τόν τίτλο τοῦ (δι)απρεπέστερου, (καί θρασύτερου), πλαστογράφου καί κατεδαφιστή τῆς Ιστορικής Ἀλήθειας καί τῆς έπιστημονικῆς Ἀξιόπρέπειας. Ἀσφαλῶς, γιά τήν προτάκουστη αὐτή «Θεωρία» του, θά πάρει τήν ἀπάντηση ἀπό Έλληνες καί ξένους Ἐπιστήμονες.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἄς έπιτραπεῖ καί σ' έμένα, έναν ἀπλό φιλόλογο καί συγγραφέα, νά θέσω λίγα ἀπλά, έπίσης, έρωτήματα στόν κ. Ντιροζέλ. 1) Ἄγνοεῖ ό κ. Ντιροζέλ ότι ἀπό τήν έποχή τοῦ Ὁμήρου μέχρι σήμερα, (δηλ. ἐπὶ τρεῖς χιλιάδες συναπτά χρόνια) οί Έλληνες μιλοῦν συνεχῶς τήν ἴδια γλώσσα, τήν έλληνική, καί ότι αὐτό τό «φαινόμενο» δέν συμβαίνει σέ καμιᾶ ἄλλη Ευρωπαϊκή γλώσσα; 2) Ἄγνοεῖ ότι ἀπό τήν έποχή τῆς Ρωμαιοκρατίας μέχρι σήμερα τὰ φωτεινότερα πνεύματα τῆς Οἰκουμένης, πραγματικοί γίγαντες τῆς παγκόσμιας διανόησης, διακηρύττουν ότι οί Έλληνες δημιούργησαν τόν τελειότερο πολιτισμό τῆς Ευρώπης, σ' έποχές πού οί ἄλλοι λαοί ήταν πολιτιστικῶς υπανάπτυκτοι ἢ καί ἀνύπαρκτοι; Ἐνδεικτικῶς μόνον ἀναφέρω μερικούς. Καί πρῶτον, τόν μεγαλύτερο Ρωμαῖο ποιητή, τόν Ὀράτιο πού εἶπε ότι «Ἡ Ελλάδα, ἀφοῦ ὑποτάχθηκε, υπέταξε τόν ἀγέρωχο κατακτητή τῆς». Καί ό Κικέρων συμ-

πληρώνει: «Στήν Παιδεία καί σέ κάθε λογοτεχνικό είδος οί Έλληνες ὑπῆρξαν οί Δάσκαλοί μας». Καί ὕστερα ἀπό αἰῶνες ό Γκαίτε στίς «συνομιλίες μέ τόν Έκκερμαν» λέει: «ὄποιος έχει πραγματικά μεγάλη ψυχή, αἰσθάνεται ἀπό μόνος του τήν ἀνάγκη νά διαβάξει τοὺς μεγάλους συγγραφείς τών περασμένων αἰῶνων, πού τὰ έργα τους ἐπὶ αἰῶνες τώρα διατηροῦν τήν ἴδια ἀξία καί τήν ἴδια ἐκτίμηση. Νά μελετᾶτε τόν Σαίξπηρ, νά μελετᾶτε τόν Μολιέρο, ἀλλά προπάντων νά μελετᾶτε τοὺς Έλληνες καί πάντα τοὺς Έλληνες». Καί ό Σέλλει: «Σέ καμιᾶ ἄλλη περιοχή καί σέ καμιᾶ ἄλλη έποχή δέν ἀναπτύχθηκε τόση ἀρετή, τόση ὁμορφιά καί τόση ἀγάπη τῆς ἀλήθειας. Καμιᾶ ἄλλη έποχή δέν ἄφησε τόσα μνημεῖα σφραγισμένα ἀπό τήν τελειότητα καί τήν ἠθική». Ἀναρωτιέμαι: ό κ. Ντιροζέλ πιστεύει ότι αὐτές, (καί τόσες ἄλλες), κορυφές τοῦ παγκοσμίου πνεύματος ἦταν τόσο ἠλίθιοι, ὥστε νά μή διακρίνουν ότι αὐτοί οί περίφημοι Έλληνες ἦταν... Τούρκοι; Βαθύτερη καί έπιστημονικά θεμελιωμένη εἶναι τών νεωτέρων Ευρωπαίων ἡ εκτίμηση τοῦ κλασικοῦ μας πολιτισμοῦ καί ἡ ἀνάλυση πού κάνουν σ' αὐτόν μ' ἑκατοντάδες βιβλίων πού εκδίδονται κάθε χρόνο σέ ὄλες τίς ευρωπαϊκές γλώσσες. Ὁ Κίτο, ό Τούνμπε, ό Lesky, ό Cl. Bell, ό Zielinski ό Taplin (πού μόλις τό 1989 έγραψε τό Greek Fire) καί ἀμέτρητοι ἄλλοι σημερινοί, μᾶς ἀποκαλύπτουν πόσο ἐπίκαιρος καί ἀνεξάντλητος ὁδηγός καί δάσκαλος εἶναι ό έλληνικός πολιτισμός. 3) Ἄν οί Τούρκοι εἶναι οί... ἀρχαῖοι μας πρόγονοι, πῶς συμβαίνει ὄλα τὰ κλασικά κείμενα (κώδικες), πού διασώζονται στίς βιβλιοθήκες, τὰ μοναστήρια, τὰ πανεπιστήμια τοῦ κόσμου νά εἶναι γραμ-

μένα στην ελληνική γλώσσα και ούτε ένα στην τουρκική; 4) Πώς μᾶς ἐξηγεῖ ὁ κ. Ντιροζέλ τὸ ὅτι ὅλες οἱ λέξεις (οἱ ὄροι) ποὺ ἀναφέρονται στὴ Φιλοσοφία, τὴ Λογοτεχνία, τὸ θέατρο, τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες κ.λ.π. εἶναι ἐλληνικές; Καὶ γιατί καὶ οἱ τεχνικοὶ τοῦ 1992 ἀκόμα, χρησιμοποιοῦν ἐλληνικὲς (καὶ ὄχι τούρκικες) λέξεις γιὰ νὰ ὀνομάσουν τὰ ἐπιστημονικὰ τους ἐπιτεύγματα; (atom, energy, electronic, microphone, synthetic, psychology καὶ ἄπειρες ἄλλες λέξεις).

Φυσικὰ αὐτὸ συμβαίνει, γιατί πρὸ πολλοῦ ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα ἔχει γίνει **ἡ διεθνὴς γλώσσα τῆς Ἐπιστήμης** καὶ ἐπομένως διευκολύνει τὴν ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων περισσότερο ἀπὸ τὶς τοπικὲς τους γλώσσες.

Εὐκόλα μπορεῖ νὰ διακρίνει κανεὶς πόσο ταπεινὰ καὶ ὑποπτα (καὶ προπάντων ἀστήρικτα ἐπιστημονικῶς), κίνητρα κρύβονται πίσω ἀπὸ αὐτὸ τὸ **ἀμόκ μισελληνισμοῦ** τοῦ κ. Ντιροζέλ. Τώρα ποὺ ἡ «Εὐρωπαϊκὴ Ἔνωση» θὰ καθιερώσει ἕνα σχετικῶς **ἐνιαῖο σύστημα Παιδείας**, εἶναι φυσικὸ νὰ ἐξαρθεῖ ἡ σημασία καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τρόπου σκέψης καὶ ζωῆς, καὶ ἐπίσης εἶναι φυσικὸ νὰ δοθεῖ ἀρκετὸς **χῶρος** γιὰ τὴν σπουδὴ καὶ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γραμματείας στὰ εὐρωπαϊκὰ σχολεῖα. Αὐτὸ ὅμως δίνει **ἀξία** καὶ στὴν σημερινὴ Ἑλλάδα. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἀρέσει σὲ κάποιους ποὺ ἔχουν συμφέρον (πολιτικὸ), νὰ σβήνουν, ἀκόμα καὶ μὲ ἀνέντιμα μέσα, ὅ,τι δίνει αἴγλη καὶ κύρος στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1992. Τὴν πνευματικὴ σφριγηλότητά της πάντως, τὴν ἐπιβεβαιώνουν καὶ σημερινὲς μεγάλες μορφές. Καὶ κανενὸς εἶδους παραμύθια καὶ ψεύδη (σὰν τοῦ Μυγχαούζεν), δὲν μποροῦν νὰ καλύψουν τὸ φῶς ποὺ πλημμυρίζει τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ καὶ ποὺ **σήμερα** νιώθουν ἐντονότερα τὴν ἀνάγκη του οἱ ἄγνοοι πνευματι-

κοὶ ἄνθρωποι. "Ὅπως γράφει ὁ καθηγητῆς Μ. Ἄνδρόνικος¹ «Ὁ Taplin, μὲ ἐντελῶς **σύγχρονο πνεῦμα**, προσπαθεῖ νὰ δεῖ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀρχαίου κόσμου στὴ σύγχρονη πνευματικὴ, καλλιτεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ δημιουργία. Κι ἐκεῖνο ποὺ προκύπτει εἶναι ὅτι ὁ ἐλληνικὸς κόσμος κατορθώνει, ἐδῶ καὶ δύο χιλιάδες χρόνια, νὰ θέτει ἐρωτήματα ὀχι μόνονα στοὺς ἐρευνητὲς ποὺ τὸν μελετοῦν ἀλλὰ σὲ ὅλους τοὺς στοχαζόμενους ἀνθρώπους μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μᾶς ὑποχρεώνει ὅλους νὰ δώσουμε τὴν ἀπάντησή μας στὰ κρίσιμα ἐρωτήματα ποὺ ἔθεσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες». Ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ σήμερα χρέος τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Ἑλλάδος, εἶναι νὰ μελετήσουν, νὰ προβάλλουν καὶ νὰ ἐκλαϊκεύσουν τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος, τὴν ἰδεολογία καὶ τὴν παντοτινὴ ἐπικαιρότητα τῶν ὄσων οἱ Ἕλληνες, ὀχι μόνον ἐπίστεψαν **ἀλλὰ καὶ πραγματοποίησαν** στὸ χῶρο τῆς Λογοτεχνίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ τοῦ πολιτεύματος, δηλαδὴ τῆς Δημοκρατίας ποὺ σὲ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλώσσες ἀναφέρεται μὲ τὸ ἐλληνικὸ τῆς ὄνομα.

Μὲ ὑπόληψη
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ
ΦΑΛΗΡΙΩΤΗΣ

1. Βλέπε «Βῆμα» 25 Μαρτίου 1990. Μ. Ἄνδρόνικος «Μπροστὰ μὲ τοὺς Ἕλληνες», Oliver Taplin "Greek Fire".

★ ★ ★

ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ

Ἄγαπητὲς «Ἀκτῖνες»

Ἄφορμὴν ἔλαβον νὰ γράψω τὶς κατωτέρω σκέψεις μου, ἀπὸ τὸ ἄρθρον σας: «Συναγερμοὶ καὶ συναγερμός» τῆς στήλης τοῦ Περιοδικοῦ «Σχόλια τοῦ Τομέως Τύπου τῆς Χ.Ε.Ε.», ἀρ. τεύχους 526.

Ἡ πτωχή μου γνώμη ἐπὶ τοῦ ἄρθρου σας, διὰ τὴν ἐπικίνδυνον καὶ ἐγκληματικὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν καὶ διὰ τὴν καθημερινῶς αὐξανομένην ἐγκληματικότητα αὐτῆς καὶ ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὸν ἠθικὸν ἐκπεσμόν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὅτι μεγάλον ρόλον ἔχει παίζει σ' ὄλα αὐτά, ἢ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἰδιαίτερα τῶν νέων μας.

Τὰ διάφορα ἐγκληματικὰ γεγονότα ποὺ λαμβάνουν χώραν στὸν τόπο μας, δίνουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ χώρα μας κατήντησε ἀμπέλι ξέφραγο, εἰς τὴν ὁποίαν μπαίνει μέσα ὁποῖος θέλει ἀνεξέλεγκτα καὶ κάνει ὅ,τι θέλει.

Ἡ κατάχρησις τῆς λέξεως «Δημοκρατία» δημιουργεῖ «ἀναρχίαν». Ἐνῶ ἡ δημοκρατία τὴν ὁποίαν ἐθέσπισαν πρὸ 2500 ἐτῶν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, δὲν δίνει μόνον δικαιώματα στὸν πολίτη ἀπεριόριστα ἀλλὰ ὀρίζει καὶ καθήκοντα.

Διότι δημοκρατία μὲ μόνον δικαιώματα σημαίνει «ἀναρχίαν». Πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἐορτάσαμε τὴν ἡμέρα τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Θὰ ἤθελα νὰ ρωτήσω μόνον τὰ ἀνθρώπινα «δικαιώματα» πρέπει νὰ ἐορτάζωμεν ἢ καὶ τὰ ἀνθρώπινα «Καθήκοντα»;

Ἦ ὅσον ἀφορᾷ τὰ στιγηρὰ ἐγκλήμα-

τα, φοβερῶν δολοφόνων, διατί κατηγογήθη ἢ ποιὴν τοῦ θανάτου; Τουλάχιστον ἂς ὑπῆρχε ὡς τροχοπέδη διὰ τοὺς ἀδιστακτοὺς ἐγκληματίας.

Ἄλλο θέμα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ αἰσθανώμεθα ἀσφαλεῖς μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ποὺ ζοῦμε, ἐφ' ὅσον τὰ ὄργανα τῆς Ἀσφαλείας δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἀσφαλίσουν οὔτε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους;

Ἡ κατάστασις αὐτὴ κατὰ τὴν γνώμη μου εἶναι ἀπαράδεκτος καὶ ἐντὸς ὀλίγου δὲν θὰ αἰσθανώμεθα οὔτε μέσα εἰς τὸ σπίτι μας ἀσφάλεια, ὅπως καὶ σεῖς ἀναφέρετε εἰς τὸ ἄρθρο σας.

Αὐτὰς τὰ ὀλίγας σκέψεις ἠθέλησα νὰ σᾶς ἐκθέσω, λαβῶν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Περιδοικοῦ σας, στὸ ὁποῖον εἴμεθα συνδρομηταὶ 45 ὀλόκληρα χρόνια.

Ἐπ' εὐκαιρία σᾶς ἐκφράζω τὶς εὐχαριστίες μου καὶ τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὰ ὠραῖα διδακτικὰ θέματα ποὺ μᾶς προσφέρετε καὶ μᾶς βοηθάτε στὸ χριστιανικὸ μας ἀγῶνα.

Μετὰ τιμῆς

Γ. ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΗΣ

Ἱατρός

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν Ἰην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτητῆς: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Α. Ἱατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Α. Σταματοπούλου, Ἱπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 80. Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 800, ἐξωτερικοῦ δολ. 15. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνη κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονόηποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Φεβρουάριος 1992

ΜΙΑ ΕΛΠΙΔΑ:
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Υ Π Ο
ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ
Ψυχιάτρου

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Πρώτο
ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο
ΤΟ ΑΛΜΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

1. Ούτε μηχανή ούτε ζώο. 2. 'Η προοδευτική πορεία. 3. 'Ιδιαίτερα βιοθητικά γνωρίσματα. 4. 'Η ιστορία τής ανθρωπίνης προσωπικότητος. 5. 'Η ανθρωπίνη δραστηριότητα.

Κεφάλαιο Δεύτερο
ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ — ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ

1. 'Η συνάντηση με τὸ χρόνο. 2. 'Η συνάντηση με τὸν ἄλλο. 3. 'Η γέτης. 4. Θετική καὶ ἀρνητική στάση.

Κεφάλαιο Τρίτο
ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

1. Καθολικότης, αἰτιότης, προσανατολισμός. 2. Τελικές φάσεις πνευματικῆς καρποφορίας.

Μέρος Δεύτερο
Η ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο
Η ΑΡΧΙΚΗ ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑ

1. 'Ελευθερία. 2. Δικαιοσύνη. 3. Σωφροσύνη. 4. 'Ανδρεία.

Κεφάλαιο Δεύτερο
ΟΤΑΝ ΖΗ Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. Ειρήνη. 2. Χαρά. 3. 'Αλήθεια ὡς τὴν 'Αγάπη. 4. Πρὸς τὴν Πηγὴ: τὸ "Άγιον.

*Κεντρικὴ διάθεσις: Γραφεῖα περιοδικοῦ «'Ακτίνες»,
Καρύτση 14, 'Αθήναι 105 61 — Τηλ. 3235023*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπο τις εκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφόρησαν:

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ι. ΓΚΙΑΛΑΣ
Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ**

Περιλαμβάνει τή βιογραφία
του ποιητού και μελετήματα γιά τó έργο του.

**ΠΗΓΗΣ ΚΟΡΟΒΕΣΗ – ΠΟΡΦΥΡΗ
ΠΡΙΝ ΓΙΝΕΙΣ ΓΟΝΙΟΣ
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΡΕΙΣ**

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητού Πανεπιστημίου
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ
Θεολογία – Ίστορία – Παιδεία

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΜΠΟΛΕΤΣΗ
ΡΑΨΩΔΙΑ
Β' έκδοση
συμπληρωμένη και διορθωμένη από τόν ποιητή.

ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΥΠΕΚΥΨΑΝ
Γ' έκδοση.

Έκδόσεις «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Καρύτση 14 • 105 61 ΑΘΗΝΑ • Τηλ.: 32 21 283